Bijlage 2

Philippus Dalsheim (1894-1943)
Hunebedstraat 16

Inhoud

1.	Periode 1850-1942	3
2.	Deportatie, oktober 1942	11
3.	Inventaris	13
4.	Verkoop onroerend goed in 1943	17
5.	Rechtsherstel	17
5.1.	Woning	17
5.2.	Land	18
6.	Vermogensbeheer	19
7.	Erflater en erfgenamen	21
8.	Verkoop woning, 1955	26
9.	De oorlogskopers	28
10.	Notariaat	31
11.	Samenvatting	32
12.	De rol van de gemeente Borger	37
13.	Schema erfgenamen	38
14.	Genealogie Dalsheim	39
15	Genealogie Heilbrunn	49

Hunebedstraat 16, anno 2023

De kadastrale situatie in 2023

Philippus Dalsheim, Hunebedstraat 16 (voorheen A142)

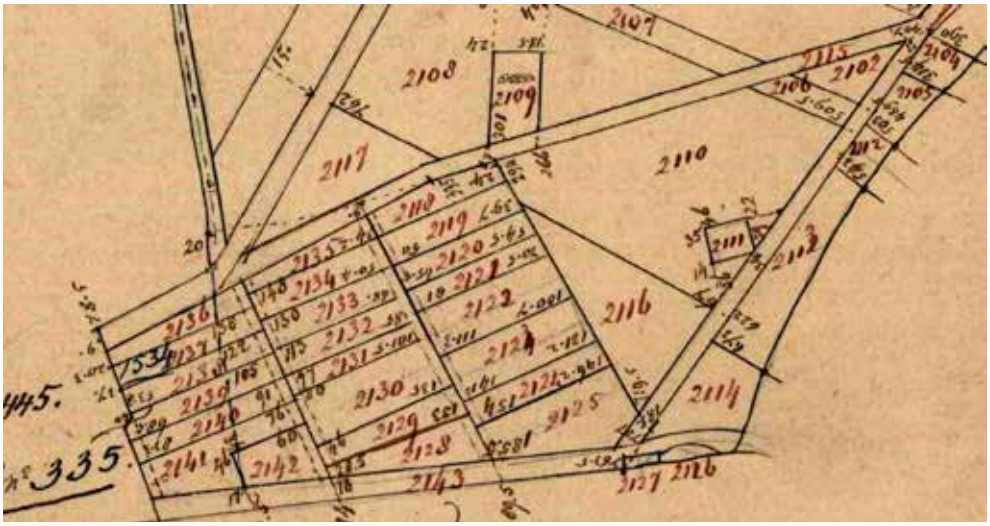
1. Periode 1850-1942

Na de markescheiding van Borger, omstreeks 1850, kocht verver Geert Eerenstein (legger 750) uit Borger kadastraal perceel F2136, een stuk heide van 17 are en 70 ca. In 1851 verkocht hij dit perceel aan koopman Johannes Fenting (legger 1212). Fenting splitste in 1856 het perceel heide in drie percelen:
- perceel F2182, bouwland als heide, 11 are en 70 ca;
- perceel F2183, bouwland als heide, 5 are;
- perceel F2184, huis en erf als heide, 1 are.

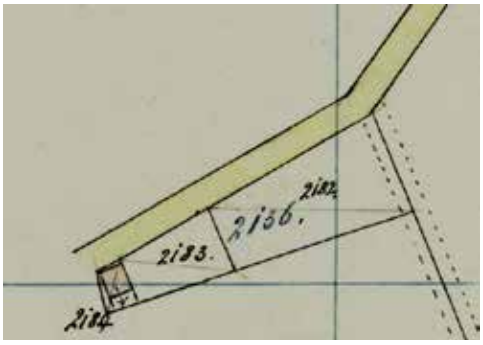
In 1856 werd op perceel F2184 een huis gebouwd. Dat is anno 2023 het adres Hunebedstraat 14 (zie David Stern).
Op het perceel F2182, een stuk bouwland van 11,7 are, werd in 1857 een huis gesticht: **F2313** (A142, Hunebedstraat 16). Dit is de woning, waar sinds het midden van de 19de eeuw de families Stern en Dalsheim woonden.

Fenting-Oostingh
Fenting (legger 1212) verkocht woning, F2313 en tuin, F2314, in 1863 aan Roelof Oostingh en cons. (legger 2012); vervolgens werden onder andere landbouwer Harmannus Oostingh (leggers 2407 en 3158) uit Borger, landbouwer Willem Bakker uit Gasselternijveenschemond en Jan Boelken Bakker, burgemeester van Gasselte, wonende te Gasselternijveen, eigenaar van de woning. Zij werden eigenaar door de scheiding van de nalatenschappen van de echtelieden Harmannus Wiebes Bakker en Rolina Boelken in zes delen à f. 12.000,00 per deel, in totaal dus f. 72.000,00. Er werd een huis en erf sectie F2313, groot 0.03.60 ha en een tuin, sectie F2314, groot 0.08.10 ha toegescheiden aan Jan Boelken Bakker. Het maakte deel uit van veel percelen ter waarde van f. 12.000,00.[1]

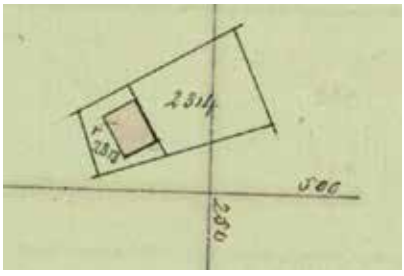
1 Hyp4, deel 467, nummer 45 (23-12-1878) bij notaris Tonckens te Gieten.

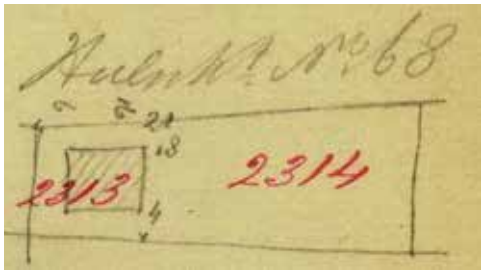

Op bovenstaand fragment van kaart 'Veldwerk_BGRO1_F_99999_1' uit dienstjaar 1850, getekend na de markescheiding, staat linksboven het perceel F2136, dat toen nog een perceel heide was. De joodse begraafplaats bestond ook al, dat was het perceel F2111.
Op het perceel F2109 staat het hunebed afgebeeld. Tot dienstjaar 1871 was dit perceel van de markegenoten van Borger; daarna van de Nederlandse Staat.

Op deze 'hulpkaart_BGR01_F_68' uit het dienstjaar 1853 is het oorspronkelijke perceel F2136 gesplitst in de percelen F 2182 en F2183. Op perceel F2183 werd de woning met het kadastrale perceelnummer F2184 gesticht.

Op bovenstaande 'Hulpkaart BGR01_F_96' uit dienstjaar 1859 staan de kadastrale percelen F2313 (huis) en F2314 afgebeeld.

Op deze kaart, 'Veldwerk BGR01_F_99999_1', zijn de percelen F 2313 en F2314 getekend met de afmetingen van de woning: 10 m x 14 m.

Groote veiling van Vast Goed.

DROUWEN.

De Notaris VAN ROIJEN te Borger zal, op

Donderdag 28 Nov. a.s.,

des morgens 11 uur precies, ten huize van den Logementhouder SMIT te Borger en ten verzoeke van de Erven van wijlen den Heer H. BAKKER J.Bz., bij palmslag publiek verkoopen:

Boerenplaatsen

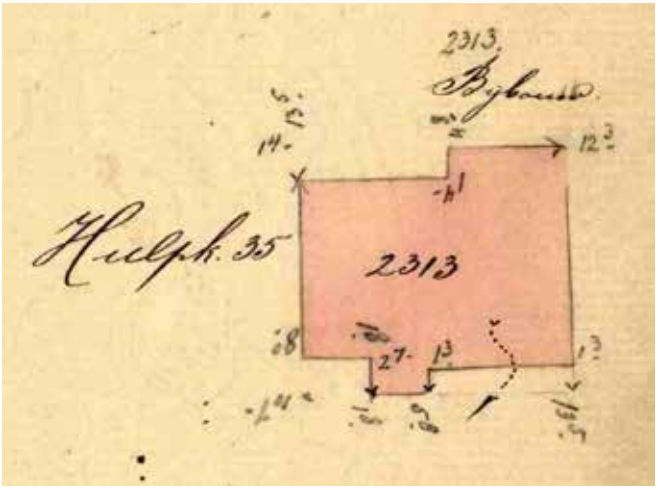
te Drouwen, in huur bij ROOSSIES en E. ENSING, en **losse Landerijen**, bestaande uit **Boerenbehuizingen** met **Erven** en **Hoven**, diverse perceelen **Bouwland, Gorsgrond, Veld, Veengronden, Heideveld** en **Boschgronden** enz. Voorts uitmuntende perceelen **Welde- en Hooilanden**; een **Huis** en **Erf** te Borger, in gebruik bij de Weduwe en Erven STERN enz., een en ander nader omschreven in Verkoopboekjes, die tegen betaling van f 0.20 verkrijgbaar zijn ten Kantore van voornoemden Notaris en bij den Logementhouder SMIT te Borger. Alsmede ter lezing bij KOOPMAN te Gasselte en bij EGGENS en BAKKER te Gasselternijveen.

Op maandag 11 november 1889 vond bij logementhouder Smit te Borger de veiling voor inzet van boerenplaatsen te Drouwen en Borger in opdracht van de erven H. Bakker J. Bz. door notaris Van Roijen plaats.[2] Op donderdagmorgen 28 november 1889 vond 's morgens om 11.00 uur de palmslag plaats. Uit de advertentie hiervoor van 24 november 1889 (zie afbeelding rechts) blijkt dat de 'weduwe en erven Stern' het huis en erf te Borger dat wordt geveild, bewoonden. Perceel 111, een huis met bijgelegen grond te Borger, sectie Fnummers 2313 en 2314, tezamen groot 0.11.70 ha zijn tijdens de palmslag door Philip Stern (legger 4053) en zijn broer David Stern, kooplieden, en hun zuster Jacoba Stern (zie Hunebedstraat 14), zonder beroep, allen wonende te Borger, voor een koopsom van f. 230,00 gekocht. Nog dezelfde dag wordt bij notaris Jan Warmolt van Roijen te Borger de verkoopakte getekend.[3]
Na de aankoop breken zij de woning af en bouwden een nieuwe woning op het perceel.

Op 23 januari 1899 ondertekenden David Stern, Jacoba Stern en Philip Stern een onderhandse akte, waarbij David zijn 1/3 onverdeeld aandeel in huis, erf en tuin, sectie F nummers 2313 en 2314, tezamen groot 0.11.70 ha voor een bedrag van f. 210,-- aan zijn broer Philip en zijn zuster Jacoba verkocht. Van de koopsom werd f. 150,00 contant betaald en het resterende bedrag van f. 60,00 werd via een hypothecaire schuld aan de Noordelijke Hypotheekbank te Zorgvlied betaald.[4]

Jacoba Stern
Na het overlijden van Jacoba Stern te Borger op 6 januari 1913 wordt op 22 november 1913 de successiememorie ingediend. Baten (f. 1.371,93) minus lasten (f. 160,--) leverde een saldo van f. 1.211,93 op. De kadastrale legger van Jacoba Stern heeft het nummer 6305.
De successiememorie wordt ingeleverd door haar nicht Vrouwkje (Froukje) Stern (Leiden, 16-11-1892 - Auschwitz, 15-10-1942) en haar moeder Froukje (Vrougien) Gottfriedt (Borger, 07-09-1827 - Borger, 14-05-1917). Uit de aangifte blijkt dat Jacoba Stern op 6 augustus 1909 ten overstaan van notaris Trip te Borger haar vroegere wilsbeschikking herriep en aan haar broer Philip het levenslange

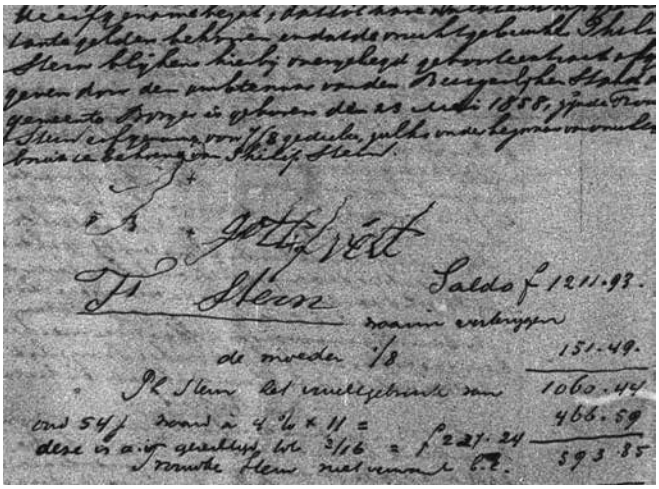
2 Provinciale Drentsche en Asser Courant (PDAC), *07-11-1889.*
3 *Hyp4, deel 624, nummer 34 (28-11-1889), notaris Jan Warmolt van Roijen.*
4 *Hyp4, deel 745, nummer 114, 23-01-1899.*

Na de verbouwing in 1913 werd in dienstjaar 1914 de kaart 'Veldwerk F_176' met de wijzigingen getekend.

vruchtgebruik van haar gehele nalatenschap naliet. Verder benoemde zij tot haar enige, universele erfgename nicht Vrouwkje (Froukje) Stern (Leiden, 16-11-1892 - Auschwitz, 15-10-1942), waardoor haar moeder Froukje Stern-Gottfriedt, haar ooms David en Philip en haar tantes Sibbigje en Betje niets erfden. Vrouwkje Stern was omstreeks 1908 bij haar oom Philip en tante Jacoba komen wonen (zie bladzijde 7). Jacoba Stern bezat de helft van een huis en erf met de tuin te Borger gelegen, sectie F2313 en F2314, 11,7 are, koopwaarde f. 600,--. Hierin woonde zij samen met haar broer Philip en haar moeder Froukje Stern-Gottfriedt. Verder bezat zij 'eenig bouwland F1400, F1416, F1474 en F1475, groot 66,6 are, waarde geschat op f. 300,--'. Deze percelen waren omstreeks 1910 door haar van de erven Dibbits gekocht. In het kadaster werden deze percelen ook als 'hakhout' vermeld. Het kan zijn dat zij deze percelen om het hakhout heeft aangeschaft, maar het is niet ondenkbaar dat het als investering is aangekocht. Uit een bericht in de *Provinciale Drentsche en Asser Courant* van 17 januari 1912 blijkt dat de publieke verkopingen van vastgoed steeds meer belangstelling trokken, waardoor de prijzen steeds meer stegen. Bij de veiling van gronden van de familie Dibbits, waarop nog dennen stonden, werd een perceel bosgrond, groot 12 ha, gelegen aan de straatweg Borger-Buinen ingezet op f. 3.060,00, f. 255,00 per ha. In 1913 werd 0,66 ha hakhout van de overleden Jacoba Stern op f. 300,00 geschat, bijna 80% boven de waarde van een ha bosgrond die in 1912 in de krant werd vermeld.
Daarnaast had Jacoba Stern nog een hypothecaire vordering op Jans Eising te Borger van f. 275,-- tegen 4,5% rente. Op haar Rijkspostspaarbankboekje no 621, postkantoor Emmen, stond een bedrag van f. 166,69 tegen 2,64% rente.
Bij haar overlijden was Jacoba Stern nog een bedrag van f. 100,00 schuldig aan J. Frima, arts te Borger, voor geleverde medicamenten in de jaren 1912 en 1913. Haar begrafeniskosten bedroegen f. 60,00.[5]

5 *Jacoba Stern, Kantoor Assen, successiememorie, 22-11-1913, inventarisnr. 159.6, opnamenr. 3140, memorienr. 9/1248.*

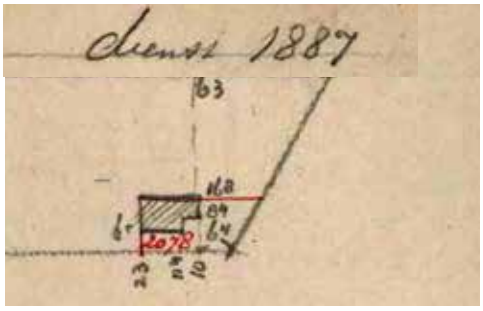

Fragment uit de successiememorie van Jacoba Stern (Kantoor Assen, successiememorie, 22 november 1913, inventarisnr. 159.6, opnamenr. 3140, memorienr. 9/1248). Hierop zijn de handtekeningen te zien van Froukje Stern-Gottfriedt en Vrouwkje (Froukje) Stern.

Op 27 oktober 1913 werd overigens nog een onderhandse akte tussen Froukje (Vrougien) Stern-Gottfriedt (1827-1917) en haar zoon Philip Stern opgesteld. De reden hiervoor was dat eerstgenoemde volgens de wet tot de nalatenschap van haar dochter was gerechtigd voor 1/4 en ten gevolge van het bestaan van *'gezegd testament* [d.d. 06-08-1909 - gjd/hjv] *tot 1/8 dier nalatenschap'*, waarover de erflaatster, de overleden Jacoba Stern, niet heeft mogen beschikken ingevolge artikel 962 van het Burgerlijk Wetboek. Philip Stern kocht het aandeel van zijn moeder in de erfenis van Jacoba Stern af voor f. 150,00, welk bedrag hij contant betaalde.[6]
Na het overlijden van Jacoba Stern werd een nieuwe kadastrale legger, nummer 6790, voor Philip en Froukje Stern aangemaakt. Hierin werden de percelen hakhout, F1400, F1416, F1474 en F1475, groot 66,60 are, vermeld. Deze percelen werden omstreeks 1918 aan smid/landbouwer Jan Kroeze te Borger verkocht (F 1415 en F1416) en in 1919 aan arbeider Roelof Schuiling die op Hunebedstraat 7 woonde (F 1400 en F1474).
In 1913 en in 1914 vond er volgens kadastrale gegevens 'bijbouw' plaats. Ook waren er verbouwingen in de jaren 1923-1925, hetgeen blijkt uit de successiememorie van Philip Stern.[7]
In legger 4053 zijn de namen van Philips broer en zuster, David en Jacoba, doorgestreept en vervangen door zijn nicht Vrouwkje Stern. Zij was een dochter van Philips zuster Betje Stern (Drouwen, 21-06-1865 - Rotterdam, 15-10-1935) die in 1892 ongehuwd was bevallen van dochter Vrouwkje (Leiden, 16-11-1892 - Auschwitz, 15-10-1942). Zij was omstreeks 1908 naar Borger gekomen, want in de successiememorie van Philip Stern werd vermeld dat hij minstens vijf jaar voor haar als kind had gezorgd, toen zij nog minderjarig was. Naar aanleiding hiervan werd

6 *Hyp4, deel 1014 nr. 110 - 27-10-1913.*
7 *Philip Stern, Kantoor Assen, successiememorie, 05-03-1926, inventarisnr. 166.1, opnamenr. 91, memorienr. 10/4744.*

zij door de belastingdienst als 'kind' van wijlen Philip Stern beschouwd, waardoor zij als erfgename van Stern minder erfbelasting hoefde te betalen.[8]
Na het overlijden van Philip Stern kwam de woning en tuin aan de Hunebedstraat 16, F2313 en F2314, in het bezit van zijn erfgename Froukje Stern, hetgeen de erflater in zijn testament had vastgelegd.
Froukje Stern was op 16 mei 1922 te Borger met Philippus Dalsheim (Noordbroek, 25-7-1894 - Auschwitz, 28-02-1943), zoon van veehandelaar Heijman Dalsheim en Leah Heilbrunn, zonder huwelijkse voorwaarden gehuwd. In 1926 vond er successie plaats en werd veehandelaar, Philippus Dalsheim (legger 8361) eigenaar van de woning, F2313 en de tuin, F2314.

Philip Stern (1858-1925)
Van Philip Stern zijn in het kadaster drie leggers te vinden: 3303, 4053 en 7729. Bij de 23 percelen in legger 3303 bevindt zich een 'huis en erf' (H2078; anno 2023: Bronnegerveen, Dorpsstraat 5). In 1898 kocht hij deze woning van Klaas van der Spoel, landbouwer in Bronneger. Drie jaar later, dienstjaar 1902, verkocht hij de woning aan landbouwer Geert Popken uit Bronnegerveen. In dienstjaar 1912 verkocht hij het pand aan landbouwer Jan Ensing. Vervolgens zijn twee generaties Ensing eigenaar van de woning geweest.

Linksboven: In dienstjaar 1887 liet Klaas van der Spoel de woning met kadastraal perceelnummer H2078 bouwen. De oppervlakte van de woning was ca. 10,4 m x 13 m met een inspringing. (Fragment van de veldwerkkaart BGR01_H_112)
Rechtsboven: de situatie in 1921. Het perceelnummer is dan H2513. (Fragment van de veldwerkkaart BGR01_H_192)
Rechts: Dorpsstraat 5, Bronnegerveen anno 2023.

8 *Ibidem.*

Stern heeft vermoedelijk niet in de woning gewoond. Of hij hiertoe wel plannen had of de woning als geldbelegging had gekocht is niet bekend.
Verder bevonden zich onder zijn bezittingen elf percelen bouwland, vijf percelen hakhout, twee percelen dennenbos, twee percelen hooiland, een perceel veen en een weiland.
Tussen 1899 en 1920 heeft hij 22 van de 23 vermelde percelen verkocht. Het perceel veen, C1904, werd in een nieuw aangemaakte legger, 7729, vermeld.
In legger 7729 staan twee percelen veen, welke bij Buinen naast elkaar lagen: C1904 en C1905. Beide percelen waren 81,1 are groot. In dienstjaar 1923 schonk hij perceel C1904 aan zijn broer David. Het andere perceel werd na zijn overlijden in 1927 door zijn nicht Froukje Stern geërfd.
De legger 4053 stond op naam van de broers Philip en David Stern, hun zuster Jacoba en hun nicht Froukje Stern. In 1899 werd David uitgekocht, terwijl in 1913 Jacoba overleed, waarna Philip Stern en zijn nicht de enige eigenaren waren van huis en erf F2314 en tuin, F2313, gelegen op het huidige adres Hunebedstraat 16.

Overlijden Philip Stern
Na het overlijden van de ongehuwde koopman Philip Stern te Borger op 13 juni 1925 werd zijn memorie van aangifte op 5 maart 1926 ingeleverd. Baten (f. 7.545,56) minus lasten (f. 1.221,78) leverde een saldo van f. 6.323,78 op.
De memorie van aangifte werd door Philippus Dalsheim uit Borger bij notaris A. Grutterink te Borger opgemaakt.
Philip Stern had op 18 maart 1922 bij notaris W.L. Tonckens te Assen zijn testament laten opmaken. Hij liet na:
1- aan zijn zus Betje Stern, weduwe van Louis Isaak Meijer, zonder beroep, wonende te Gouda, een som van f. 1.000,--;
2- aan zijn zus Sibbigje Stern, echtgenote van Abraham Bierman, koopman te Emmen, een som van f. 1.000,--;
3- aan zijn broer David Stern, koopman, wonende te Borger, een som van f. 3.000,--.
Onder de last van deze legaten benoemde hij tot zijn enige erfgename Froukje Stern, *'geboren 16 november 1892 te Leiden, natuurlijk kind van zijn zuster Betje Stern als pleegkind opgenomen en tijdens haar minderjarigheid meer dan vijf jaren door den erflater* [Philip Stern - gjd/hjv] *voor eigen rekening als lid van het gezin onderhouden en opgevoed'*.

Successiememorie van Philip Stern
Op de balans stond onder actief het huis en erf met tuin te Borger, kadastraal bekend F2314 en F2313, groot 11,7 are, was voor 't geheel f. 3.000,-- waard. Hiervan was 9/16 (f. 1.687,50) in bezit van Philip Stern en voor 7/16 (f. 1.312,50) in bezit van Philippus Dalsheim. Het 7/16 deel kwam voort uit de erfenis van Jacoba Stern aan Froukje Stern, gehuwd met Philippus Dalsheim. Het 7/16 deel wijkt voor 1/16 deel af vanwege het feit dat Jacoba Stern voor de helft eigenaar van de woning was. Dit had te maken met het erfdeel dat Jacoba's moeder toekwam.
Verder bezat Philip Stern nog een perceel veen, gelegen onder Buinen, C1903,

81,1 are, waarvan de waarde op f. 811,-- werd bepaald. Verder werd de waarde van zijn roerende goederen op f. 25,-- geschat; aan contant geld bezat hij op het moment van zijn overlijden f. 3,00.
Philip Stern bezat nog effecten 'ten laste Nederland 1918', rente 5% per jaar, waarde f. 900,-- en ten laste van Waterschap Borger-Westdorp 1920, effecten ter waarde van f. 1.500,--, tegen een rente van 5%, op rentes van voorgaande effecten had hij nog een bedrag van f. 35,58 tegoed. Ook had hij nog tegoeden op de Rijkspostspaarbank (f. 16,69) en op de Coöperatieve Boerenleenbank te Borger (f. 35,34).
Verder waren er nog vorderingen op Jans Eising te Borger 'wegens onder de hand geleend' geld f. 190,-- (rente 5% per jaar); op Roelof Schuiling 'wegens onder de hand geleend geld' f. 200,-- (rente à 4,5% per jaar); op Reinder Kors te Borger 'wegens onder hypothecair verband geleend geld' f. 400,-- (rente à 4,5% per jaar) (In de kantlijn van de successiememorie stond geschreven: af. Roijement 21 juni 1926 III/1); op Jans Eising te Borger 'wegens onder hypothecair verband geleend geld' f. 600,-- (rente à 4,5% per jaar); op David Stern te Borger 'wegens onder de hand geleend geld' f. 1.000,-- (rente à 4,5% per jaar), in totaal f. 2.390,--.
Ook waren er nog vorderingen wegens leveranties van winkelwaren op Engel de Poel te Borger f. 16,55; Reinder Kors te Borger f. 59,12 en op Jans Hendriks te Borger f. 42,17, maar door de 'onsoliditeit van de debiteur' werd deze vordering geschat op 25%, f. 10,54. Het totaalbedrag op de actieve zijde van de balans was f. 7.545,56.

Passief
Een paar maanden na het huwelijk van Philippus Dalsheim en Froukje Stern werd voor notaris A. Grutterink te Borger op 3 augustus 1922 een akte van schuldbekentenis ten bedrage van f. 740,00, 'voortgesproten uit het verkochte vastgoed F1400 en F1474 welke vaste goederen behoorden tot de nalatenschap van Jacoba Stern'.[9] Deze vaste goederen, F1400 en F1474, zijn op 8 en 22 januari 1919 door notaris Trip publiekelijk verkocht.
Ook stond er nog een schuld open van Philip Stern aan Philippus Dalsheim voor de door hem voorgeschoten bouwkosten in de jaren 1922, 1923 en 1924 voor de vertimmering van de woning op het adres Hunebedstraat 16, waarvan Philip Stern 9/16 moest dragen:
- aan Eising en gebroeders Wichgers, timmerlieden te Borger, een som van f. 241,17;
- aan H.J. Tiesing te Borger, timmerman, een som van f. 381,87, samen f. 623,04, waarvan 9/16 gedeelte f. 350,46, blijkende uit hierbij overgelegde nota's.

In een brief van de directeur van de belastingen van 23 maart 1926 (kenmerk 1570) was medegedeeld dat het bestaan van deze schuld ad f. 350,46 niet overtuigend was aangetoond. Aan begrafeniskosten moest uit de nalatenschap van Stern nog f. 115,-- worden betaald en voor de gemeentelijke inkomstenbelasting van de jaren 1925-1926 nog eens f. 16,32. Totaalbedrag op de balans op passief was f. 1.221,78 minus f. 350,46 = f. 871,32.

9 Zie Hyp 4, deel 494, nr. 45; deel 535, nr. 78; deel 940, nr. 123; deel 1014, nr. 110.

Het saldo van de nalatenschap was: f. 6.323,78 (plus f. 350,46 = f. 6.674,24). Hiervan ontvingen Betje Stern, Sibbigje Stern en David Stern gezamenlijk f. 5.000,--. Zij betaalden over de erfenis 18-20% aan successie aan de overheid.
Froukje Stern, vrouw van de aangever Dalsheim ontving als erfgename het restant ad f. 1.323,78. Zij betaalde als pleegkind 5,25-6% aan successierechten.[10]
Dalsheim verklaarde voorts dat het levenslange vruchtgebruik van de nalatenschap van zijn zuster Jacoba Stern, overleden 6 januari 1913, ophield. Dat was het 7/16 deel van de kadastrale percelen F2314 en F2313, groot 11,7 are.
Uit de erfenis van Jacoba Stern kreeg Vrouwkje Dalsheim-Stern ook de hypothecaire vordering op Jans Eising te Borger, groot in hoofdsom f. 275,--, rente 4% per jaar. Verder ontving Froukje Stern de renteloze schuld van Philip Stern in het passief onder 1 vermeld, ten bedrage van f. 740,--.
De successiememorie werd op 16 februari 1926 door Philippus Dalsheim ondertekend.

De ouders van David, Jacoba en Philip Stern, te weten Manuël (Mendel) Philip Stern (Ankum, Amt Bersenbrück, 11-08-1828 - Borger, 10-04-1888) en Froukje (Vrougien) Stern-Gottfriedt (Borger, 07-09-1827 - Borger, 14-05-1917) hadden vermoedelijk geen onroerend goed, want er is geen successiememorie van hen te vinden.
Philip Stern heeft met zijn 'koopmanschap', zijn aankoop en verkoop van percelen, zoveel verdiend, dat hij geld uitleende aan verschillende personen en zelfs f. 900,00 aan het Waterschap Borger-Westdorp. Froukje Stern en haar man Philippus Dalsheim zullen hun oom Philip Stern dankbaar zijn geweest.

Land
In 1921 was er een publieke verkoop in het café van de weduwe Santing te Borger van enige vaste goederen van onder andere Hendrik Meijeringh, landbouwer, wonende te Noordbarge, en Hendrik Meijeringh, landbouwer, wonende te Westdorp. Perceel 40, een perceel 'vastig' veen en ondergrond in het Buinerboerveen, sectie C1903, groot81,1 are werd door Philip Stern voor een bedrag van f. 1.550,00 gekocht. Op 21 januari 1921 werd bij notaris Hendrik Rudolf Trip, notaris te Borger de verkoopakte getekend.[11]
Dit perceel kreeg de erfgename Froukje Stern na het overlijden van Philip Stern.

2. Deportatie, oktober 1942

Bij de Duitse inval op 10 mei 1940 woonde het gezin Dalsheim op het adres A142 (later: Hunebedstraat 14). Het gezin bestond uit: Philippus Dalsheim (Noordbroek, 25-7-1894 - Auschwitz, 28-02-1943) en zijn vrouw Froukje Stern (Leiden, 16-11-1892 - Auschwitz, 15-10-1942) en hun kinderen:

10 Bij brief directeur d.d. 23 maart 1926 (kenmerk 1569) is medegedeeld dat Froukje Stern als pleegkind kan worden beschouwd.
11 Hyp4, deel 1199, nummer 88 - Meijeringh - Philip Stern Akte 21-01-1921.

- Lina Jacoba Dalsheim (Borger, 16-05-1923 - Auschwitz, 03-09-1943).
- Jacoba Dalsheim (Borger, 26-09-1924 - Auschwitz, 31-12-1942).
- Herman Dalsheim (Borger, 16-04-1927 - Auschwitz, 28-02-1943).
- Berthold Dalsheim (Borger, 12-02-1929 - Auschwitz, 15-10-1942).

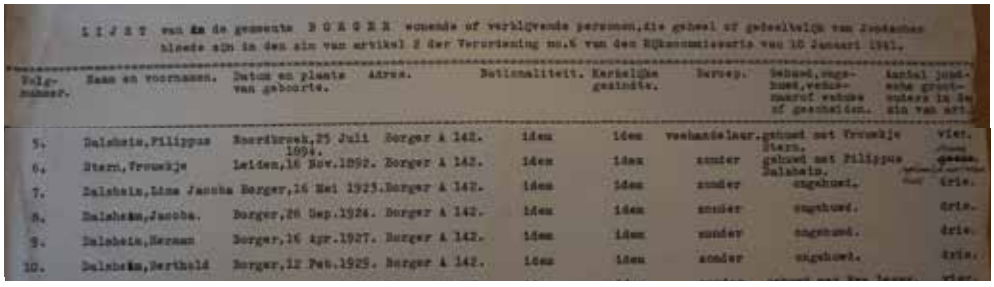
Op 2 januari 1942 was Lina Jacoba Dalsheim naar Apeldoorn vertrokken.[12]

Verordening no. 6/1941

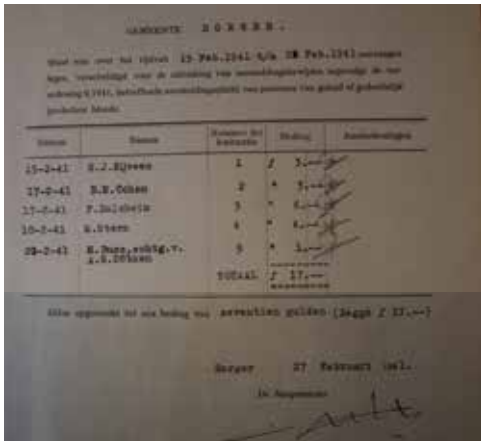
Op 10 januari 1941 gaf rijkscommissaris Seyss-Inquart verordening no. 6/1941 uit, waarin was vastgelegd dat alle Joodse inwoners van Nederland zich in hun woongemeente bij het bevolkingsregister moesten laten registreren. Voor deze registratie werd f. 1,00 per persoon gevraagd. Wie weigerde kon een gevangenisstraf tot vijf jaar krijgen.

Philippus Dalsheim liet zichzelf en zijn gezinsleden op maandag 17 februari 1941 op het gemeentehuis als 'jood' registreren. Hij betaalde de gemeente voor de registratie f. 6,00.

Op 26 februari 1941 had de burgerlijke stand de lijst met zeventien joodse inwoners in de gemeente Borger klaar. Naam, voornaam, geboortedatum, woonplaats, nationaliteit, kerkelijke gezindte, beroep, burgerlijke staat en het aantal joodse grootouders werden op de lijst vermeld.[13]

Volg-nummer.	Naam en voornamen.	Datum en plaats van geboorte.	Adres.	Nationaliteit.	Kerkelijke gezindte.	Beroep.	Gehuwd, ongehuwd, verweduwd of gescheiden.	Aantal joodsche grootouders in de zin van art.
5.	Dalsheim,Philippus	Roordbroek,25 Juli 1894.	Borger A 142.	Idem	Idem	vleeschhouwer.	gehuwd met Frouwkje Stern.	vier.
6.	Stern,Frouwkje	Leiden,16 Nov.1892.	Borger A 142.	Idem	Idem	zonder	gehuwd met Philippus Dalsheim.	geen.
7.	Dalsheim,Lina Jacoba	Borger,16 Mei 1923.	Borger A 142.	Idem	Idem	zonder	ongehuwd.	drie.
8.	Dalsheim,Jacoba.	Borger,26 Sep.1924.	Borger A 142.	Idem	Idem	zonder	ongehuwd.	drie.
9.	Dalsheim,Herman	Borger,16 Apr.1927.	Borger A 142.	Idem	Idem	zonder	ongehuwd.	drie.
10.	Dalsheim,Berthold	Borger,12 Feb.1925.	Borger A 142.	Idem	Idem	zonder	ongehuwd.	drie.

Boven: een fragment van de lijst van joodse inwoners van de gemeente Borger met de namen van het gezin Dalsheim. Bij de echtgenote van Dalsheim, Frouwkje Stern, werden twee joodse grootouders vermeld. Haar moeder was ongehuwd in de kraam gekomen. Zij heeft nooit geweten wie haar biologische vader was. (GAB, inv. nr. 41)

Links: De gemeentelijke verantwoording van de ontvangen 'legesgelden', welke een dag na het opstellen van de lijst werd gemaakt. (GAB, inv. nr. 41)

12 Gemeentearchief Borger, Persoonskaarten gezin Dalsheim.
13 Gemeentearchief Borger, inventarisnummer 41.

In de avond van vrijdag 2 oktober 1942 werd het gezin Dalsheim, bestaande uit moeder Vrouwkje Dalsheim-Stern en haar drie kinderen Jacoba, Herman en Berthold, opgepakt en weggevoerd naar Durchgangslager Westerbork. Verschillende buren van destijds voelen nog altijd het onrecht en de totale machteloosheid. Die dag werd manufacturier Jaap de Ruiter gevraagd nog wat kleren te brengen. Hij vroeg of hij de beide jongens zou mogen meenemen, maar werd afgesnauwd.
Trientje van der Vlag, Lina' s vriendin van de ULO, herinnert zich de totale waanzin op die dag nog goed. Ze kwam bij de familie Dalsheim en haar werd gevraagd om een tas, met daarin een paar schoenen en pantoffels, mee naar huis te nemen en te bewaren voor ná de oorlog. Ze wilden haar ook een bontmuts meegeven, maar ze raadde hen aan die zelf mee te nemen.
Hendrik Veld, de chef-veldwachter in de gemeente, hield toezicht op het vertrek van de joodse families. Toen Trientje naar huis ging, kon hij het niet nalaten de inhoud van haar tas te controleren. Na hun vertrek werden de huizen verzegeld, maar ondertussen was er al huisraad verdwenen!
Vader Philippus Dalsheim zat opgesloten in het werkkamp Vledder. Op maandag 5 oktober 1942 schreef hij in een brief aan zijn dochter Lina in Apeldoorn, dat ook hij naar Westerbork was gebracht.[14]

ZENTRALSTELLE für Jüdische
Auswanderung AMSTERDAM
Adam v Dalsheimplein 1
Telefoon 37001

V E R G U N N I N G !

Aan Mr:

U wordt alsnu voor eventuele deelname aan een onder politietoezicht staande, vervoerverbinding in Duitschland voor personenonderzoek en geneeskundige keuring naar het doorgangskamp WESTERBORK, station Hooghalen, begeven.

Daartoe wordt U op op de verzamelplaats aanwezig vijn

Als bagage mag medegenomen worden:

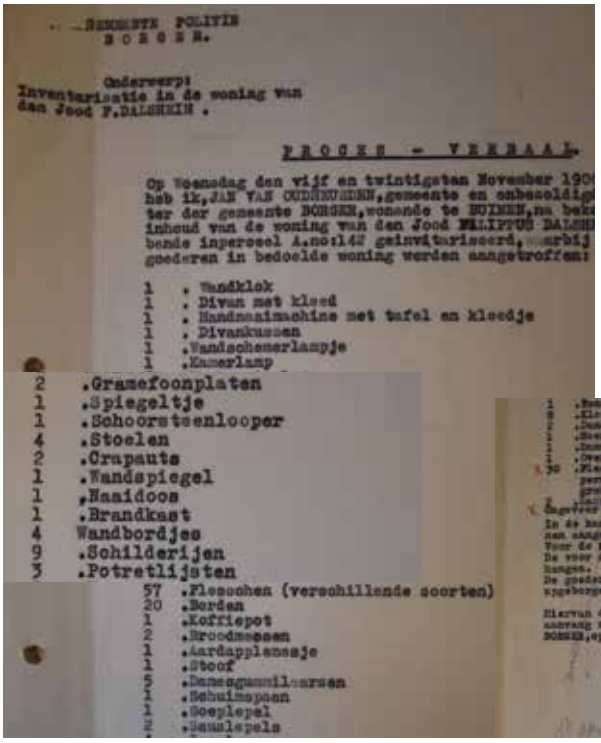
1 koffer of rugzak
1 paar werkkleeren
2 paar sokken
2 onderbroeken
2 hemden
1 werkpak
2 wollendekens
2 stel bed.ongoed (overtrek met laken)
1 eetnap
1 drinkbeker
1 lepel
1 pullover
handdoek en toiletartikelen

en strooisel matrashoeslaad voor 3 dagen en alle aan U uitgereikte distributiebescheiden met inbegrip van de distributiestamkaart.
De ene te nemen bagage moet in gebonden gepakt worden.

Links: De brief die het gezin Dalsheim van de gemeente Borger kreeg, waarin stond vermeld wat zij mochten meenemen en dat zij op 2 oktober 1942 voor 24.00 uur op de verzamelplaats voor het vertrek naar Durchgangslager Westerbork moesteen zijn.
Rechts: Foto uit werkkamp Vledder. Bovenste rij, tweede van rechts: Philippus Dalsheim (Uit: N. van der Oord, Jodenkampen, *Kampen 2007, blz. 215).*

14 *Koornstra, H. en H.R. Moek, Een 'takje Drentse heide' mee naar Auschwitz, in:* Zwerfsteen, *2010-01, blz. 18-28.*

GEMEENTE POLITIE
BORGER.

Onderwerp:
Inventarisatie in de woning van
den Jood P.DALSHEIM .

PROCES - VERBAAL.

Op Woensdag den vijf en twintigsten November 19
heb ik,JAN VAN OUDENHUIZEN,gemeente en ambtsoldig
ter der gemeente BORGER,woonde te BUINEN,na bek
inhoud van de woning van den Jood PHILIPPUS DALSH
bende inperceel A.no:147 gelegen,
goederen in bedoelde woning werden aangetroffen:

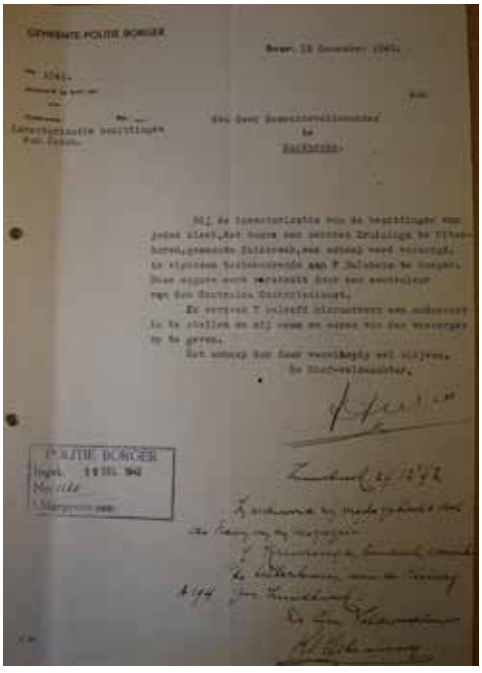
1 . Wandklok
1 . Divan met kleed
1 . Handnaaimachine met tafel en kleedje
1 . Divankussen
1 .Wandschemerlampje
1 .Kamerlamp
2 .Gramofoonplaten
1 .Spiegeltje
1 .Schoorsteenlooper
4 .Stoelen
2 .Crapauts
1 .Wandspiegel
1 .Naaidoos
1 .Brandkast
4 Wandbordjes
9 .Schilderijen
3 .Potretlijsten
57 .Flesschen (verschillende soorten)
20 .Borden
1 .Koffiepot
2 .Broodmessen
1 .Aardappelmesje
1 .Stoof
5 .Eetmesgaffels
1 .Schuimspaan
1 .Soeplepel
2 .Theelepels

1 .Potten
8 .Kleerhangers
2 .Damesmantels
1 .Heerenjas (jacket)
1 .Herenpantalet
1 .Overjas
30 .Flesschen met inmaak,waarvan 10 met spesiebessen,3 met
peren,6 met Augurken,2 met Kersen,3 met Pruimen,1 met
groentebonnen en 1 met appelmoes.
2 .stuks get mede kleeding.
Ongeveer 60kG boeren nog aanwezig in het veen te BUINEN
In de kamer en keuken waren voor de zoveel Vitrage en overgordij
nen aangebracht.
Voor de Ramen der slaapkamer alleen vitrage gordijnen.
De voor de zoveel aanwezige vitrage en overgordijnen heb ik laten
hangen.
De goederen zijn in een afzonderlijke kamer in bedoelde woning
opgeborgen,waarna deze kamer door mij is verzegeld.

Hiervan door mij opgemaakt dit proces-verbaal op den zes bij de
aanvang mijner bediening afgelegt getekend en gesloten te
BORGER,op 30 November 1942.

De veldwachter,
J.van OUDENHUIZEN.

Veldwachter Jan van Opheusden had 2,5 A4-vellen nodig om de inventaris in de woning van 'den jood Philippus Dalsheim' te noteren. De lijst geeft de indruk dat hij dit 'proces-verbaal' nauwkeurig heeft opgemaakt. Uit de lijst valt op te maken dat er ook luxe goederen in de woning aanwezig waren. (GAB, inv.nr. 43)

GEMEENTE POLITIE BORGER

Borger, 28 December 1942.

Aan
den Beauftragten des Reichskommissars
für die Provinz Drenthe
zu
ASSEN
Prins Hendrikstr.1.

Inventur Judenwohnungen

In Anschluss an mein Protokoll vom 1.Dezember 194
betreffs der Inventur der Judenwohnungen zeige ich
Ihnen an,dass das darin genannte Schaf des Juden
P.Dalsheim sich beim Landarbeiter J.Kruizinga wohnhaft
in Ulterburen,Kleiweg A 194,Gemeinde Zuidbroek,befind
Eine Abschrift der darüber geführten Korrespondenz
geht anbei.

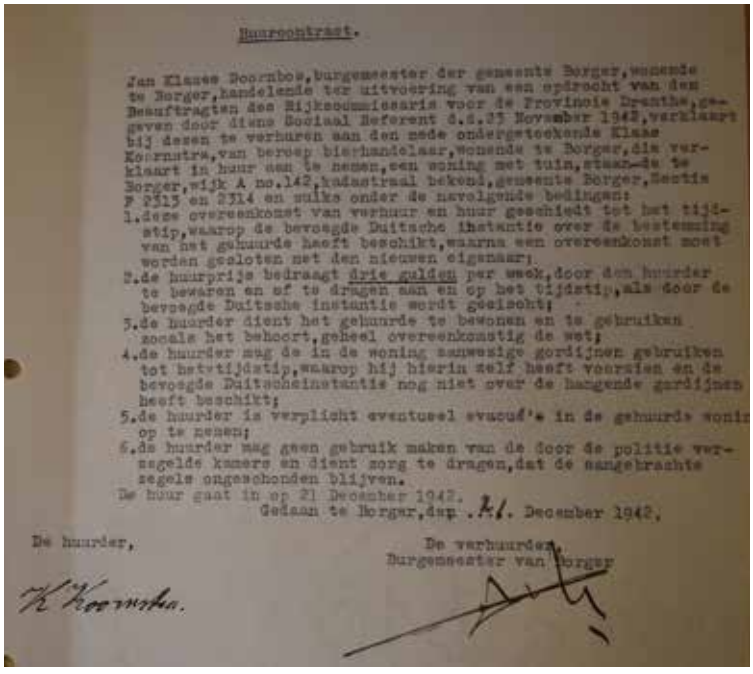
Der Chef-Feldwebel,

POLITIE BORGER
Ingek. 28 DEC. 1942
No. 110
Bijlagen

Twee van de drie documenten over de zoektocht van de politie naar het schaap van Dalsheim. Links: In het Duits werd de bezetter op de hoogte gesteld van het resultaat van de zoektocht. (GAB, inv.nr. 43)

3. Inventaris

In opdracht van de Beauftragte des Reichskommissars für die Provinz Drenthe maakte Veld, chef-gemeenteveldwachter samen met veldwachter Jan van Opheusden van de gemeente Borger op 30 november 1942 een inventarislijst van de goederen in de woning van Dalsheim op. Dat deed hij ook in de andere woningen van de joden in de gemeente Borger. De goederen werden door de politiemannen in een aparte verzegelde kamer opgeslagen. De op de lijst voorkomende ingemaakte etenswaren in 30 weckflessen en 8.000 turven, merkten zij met een X. Deze werden ter beschikking van de burgemeester gesteld om deze onder noodlijdende families te verdelen.
Ook meldde de politieman dat Dalsheim nog een schaap zou hebben in een weiland bij Noordbroek. Er vond politieonderzoek plaats, waarna men de Duitse bezetter op 28 december 1942 al bericht had, dat politieonderzoek had uitgewezen dat het schaap zich bij landarbeider J. Kruizenga aan de Kleiweg A194 te Uiterburen in de gemeente Zuidbroek bevond. Het schaap kon er voorlopig blijven.
In zijn 'Protokoll' beschrijft Veld in de Duitse taal drie woningen, waaronder de woning van Dalsheim. Zo schrijft hij dat er in de woningen 'keine feste Fussdecke [vaste vloerbedekking] anwesend war'. Verder vond hij dat de woningen zeer vochtig waren en het huisraad was door de voormalige bewoners slecht onderhouden. Het geheel maakte een 'schlunzigen Eindruck'. Om een gehele verwaarlozing te voorkomen was het zijn inziens dringend nodig dat de goederen zo snel mogelijk werden opgeruimd.

Huurcontract.

Jan Klazes Doornbos, burgemeester der gemeente Borger, wonende te Borger, handelende ter uitvoering van een opdracht van den Beauftragten des Rijkscommissaris voor de Provincie Drenthe, gegeven door diens Sociaal Referent d.d. 27 November 1942, verklaart bij deze te verhuren aan den mede ondergetekende Klaas Koornstra, van beroep bierhandelaar, wonende te Borger, die verklaart in huur aan te nemen, een woning met tuin, staande te Borger, wijk A no. 142, kadastraal bekend, gemeente Borger, Sectie F 2313 en 2314 en zulks onder de navolgende bedingen:
1. deze overeenkomst van verhuur en huur geschiedt tot het tijdstip, waarop de bevoegde Duitsche instantie over de bestemming van het gehuurde heeft beschikt, waarna een overeenkomst moet worden gesloten met den nieuwen eigenaar;
2. de huurprijs bedraagt drie gulden per week, door den huurder te bewaren en af te dragen aan en op het tijdstip, als door de bevoegde Duitsche instantie wordt geëischt;
3. de huurder dient het gehuurde te bewonen en te gebruiken zooals het behoort, geheel overeenkomstig de wet;
4. de huurder mag de in de woning aanwezige gordijnen gebruiken tot het tijdstip, waarop hij hierin zelf heeft voorzien en de bevoegde Duitsche instantie nog niet over de hangende gordijnen heeft beschikt;
5. de huurder is verplicht eventueel evacué's in de gehuurde woning op te nemen;
6. de huurder mag geen gebruik maken van de door de politie verzegelde kamers en dient zorg te dragen, dat de aangebrachte zegels ongeschonden blijven.

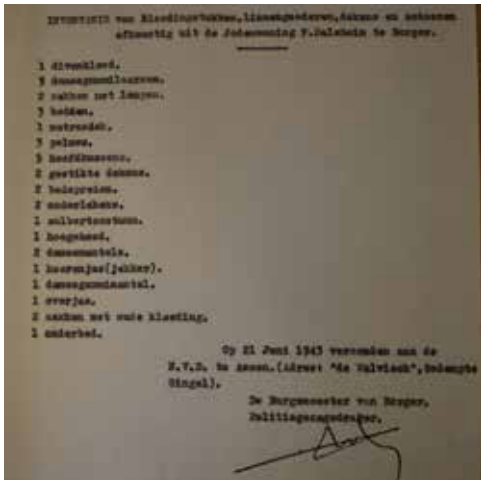
De huur gaat in op 21 December 1942.
Gedaan te Borger, dup. 21. December 1942.

De huurder, K. Koornstra.

De verhuurder, Burgemeester van Borger

Het huurcontract voor de woning van Dalsheim werd door burgemeester Jan Klazes Doornbos opgesteld en op 21 december 1942 door hem ondertekend. (GAB, inv.nr. 43)

De drie woningen waren voor de verhuur beschikbaar gesteld aan de burgemeester met de mededeling dat de huurders huur moesten betalen, dat de gordijnen niet hun eigendom waren en dat zij er zelf voor moesten zorgen om zo snel mogelijk gordijnen aan te schaffen en dat het mogelijk was dat zij evacués in de woning moesten opnemen.
De eerste huurder was bierhandelaar Klaas Koornstra. Hij betaalde f. 3,00 huur per week 'aan bevoegde Duitse instantie'. Koornstra kon er blijven wonen tot het tijdstip, waarop de bevoegde Duitse instantie over de bestemming van het gehuurde wilde beschikken. Op 21 december 1942 werd door 'de gemeente' een huurcontract opgemaakt.
Na de verkoop van de woning kwam op 15 april 1943 het bericht binnen dat de woning zou worden verkocht en dat de kamer, waarin de goederen van Dalsheim waren opgeslagen, ontruimd moest worden.
Op 17 april 1943 gaf burgemeester Doornbos politieman Veld opdracht de spullen van Dalsheim op de zolder van de kerktoren in Borger op te slaan. Op 22 april 1943 bracht expediteur H. Warringa de goederen naar de kerktoren, waarna Veld de toegang tot de zolder verzegelde met twee 'lakzegels'.
Vijf dagen later, 27 april 1943, stuurde burgemeester Doornbos een proces-verbaal in drievoud naar de Beauftragte van de Dienststelle te Assen, waarin melding werd gemaakt van de ontruiming van de woning van Dalsheim en de opslag van de goederen uit de woning in de kerktoren te Borger.

Op 21 juni 1943 werd een deel van de goederen, kledingstukken, linnengoed, dekens en schoenen van Philippus Dalsheim verzonden naar het depot van de Nederlandsche Volksdienst te Assen aan de Gedempte Singel, dat in de voormalige meubelzaak 'de Walvisch' was gevestigd.[15]
In 1946 heeft men kennelijk het besluit genomen dat de goederen van Philippus Dalsheim verkocht zouden worden. In het kasboek in het dossier over het vermogen van Philippus Dalsheim, bijgehouden door notaris Gerrit Grutterink, staat bij 11 juli 1946 de aantekening: 'de opbrengst verkochte goederen f. 429,95'. Op het moment van deze verkoping was nog niets officieel bekend over het lot van het gezin Dalsheim.[16]

15 Gemeentearchief Borger, inv.nr. 43, Inventarisatie beheer goederen.
16 Nationaal Archief, dossier 2.09.16.03 - 43738 - Dalsheim, F., Borger, document 010, 021.

4. Verkoop onroerend goed in 1943

Op 9 juni 1943 werd bij notaris Jan Geert van Russen te Groningen[17] de verkoopakte opgemaakt, waarbij Jan Anno Berrelkamp, wonende te Groningen, lasthebber van Dirk Hidde de Vries van de Algemeen Nederlandsch Beheer van Onroerende Goederen (ANBO) en namens 'Niederländische Grundstücksverwaltung' (NGV, Nederlandsche Administratie van Onroerend Goed) die het onroerend goed van de 'gerechtigde eigenaar' Philippus Dalsheim te Borger had overgenomen, optrad. De koper was Lambertus Eising, landbouwer, wonende te Rolde, Asserstraat 28 (?) die voor een bedrag van f. 3.250,-- een behuizing met erf en tuin, Hunebedstraat te Borger, sectie F2313 en F2314, samen groot 11,7 are, kocht.[18]

Land
In 1943 werd door de ANBO via hun vertegenwoordiger, Klaas Hendrik Hartman, administrateur, wonende te Nieuwolda, lasthebber van Dirk Hidde de Vries, hebbende het beheer namens de NGV over het onroerend goed van Philippus Dalsheim (en Froukje Stern) te Borger, een perceel grond gelegen onder Buinen in het Bonnerboerveen, sectie C1903, groot 0.81.02 ha, voor een bedrag van f. 550,00 verkocht aan landbouwer Willem Alingh te Buinen en de weduwe Annechien Copinga-Alingh te Buinen. Voor haar trad als lasthebber op: landbouwer Henderikus Copinga te Buinen. Beiden waren ieder voor de helft eigenaar. Het perceel was vrij van hypotheek. Op 13 mei 1943 passeerde bij notaris Adolf Grutterink de verkoopakte.[19]

5. Rechtsherstel

5.1. Woning
Op 14 december 1948 werd bij notaris Gerrit Grutterink de akte van rechtsherstel door de volgende getuigen getekend:
1- Koop Warringa, als lasthebber van:
   - Betje Stern, verpleegster te Utrecht (Aurorastraat 1) als bewindvoerder over

17 Jan Geert van Russen was notaris in Groningen en werd in 1946 op grond van de zuiveringswet als notaris ontslagen. Van Russen was tevens lid van de Waffen SS. Uit de samengestelde lijsten afkomstig uit de Verkaufsbücher blijkt dat Van Russen in 390 transacties voor één of meer woningen in eigendom van gedeporteerde joden als notaris is opgetreden. Het totaal van deze transacties bedraagt in guldens in 1945 f. 2.920.522,00. Gelet op de prijsindex was dat in 2018 ongeveer € 19.860.020,00.

18 Hyp4, deel 1681, nummer 47 - Dalsheim - NGV - L. Eising - 1943. De akte is slecht te lezen. Verder de akten van 8 april 1890 (Hyp4, deel 624 nr. 34), 10 februari 1899 (Hyp4, deel 745, nummer 114) en op 1 november 1913 (Hyp4, deel 1014 nr. 110).

19 Hyp4 - deel 1681 - nummer 17, akte van 31-5-1943, Hunebedstraat 16 - C1903.
Zie nog NBI, dossier over het vermogen 2.09.16.03 - inv.nr. 54798, Copinga, H.W., Borger.

het vermogen van Philippus Dalsheim, eerder veehandelaar en wonende te Borger, als zodanig benoemd door het Nederlands Beheersinstituut;
- Hendrik Stravers, hoofd van de Afdeling Bijzondere Beheren van het Nederlandse Beheersinstituut, het beheer voerende over het vermogen van de NGV en
- Martinus Gerhardus Hamering, zonder beroep, wonende te Buinen.[20]

2- Lambertus Eising, landbouwer te Borger die blijkens de akte van 9 juli 1943 (zie noot 15) van de NGV voor een bedrag van f. 3.250,00 een huis met erf en tuin, Hunebedstraat A 142 sectie F2313 en F2314, groot 0.11.70 ha, heeft gekocht. Deze vaste goederen waren niet met een hypotheek bezwaard.

Beide comparanten verklaarden tot rechtsherstel te willen overgaan van voornoemd onroerend goed. De overeenkomst van overdracht van het onroerend goed uit 1943 wordt als nietig verklaard. Dalsheim blijft eigenaar van het pand.[21]

5.2. Land

Op 24 mei 1948 vond bij notaris Gerrit Grutterink te Borger het rechtsherstel plaats van de aankoop van het perceel C1903 in 1943. Behalve notaris Grutterink waren hierbij aanwezig:
- 'rustend bakker Hamming' als lastgever van Betje Stern, verpleegster te Utrecht, Aurorastraat 1, als bewindvoerder over het vermogen van Philippus Dalsheim als zodanig aangesteld door het Nederlandse Beheersinstituut en van Hendrik Stravers, hoofd van bureau Bijzondere Beheren van het Nederlandse Beheersinstituut, bestuurder van de NGV.
- Willem Alingh, landbouwer, wonende te Buinen, voor zich en weduwe Annechien Copinga-Alingh uit Buinen.

De aanwezigen verklaren tot rechtsherstel te willen overgaan van de verkoop in 1943, waarbij werd opgemerkt dat het perceel veen ten tijde van de verkoop in 1948 nog 'woeste grond' was.
Het rechtsherstel vindt plaats in afwijking van het bepaalde in artikel 20 van het Besluit Rechtsherstel (Staatsblad E 100), waarbij het perceel C1903 in eigendom blijft bij Willem Alingh en Annechien Copinga-Alingh. De Alinghs betalen voor het perceel C1903 aan Betje Stern een bedrag van f. 324,00, hetgeen Geert Oldenbeuving te Buinen, als zodanig door partijen benoemde deskundige aan het perceel als waarde toekent.[22]

20 Het is niet duidelijk waarom Hamering als getuige wordt vermeld.

21 Hyp4, deel 1763, nummer 114, Dalsheim - Lambertus Eising - rechtsherstel 1948. Akte van 14-12-1948, notaris Gerrit Grutterink.

22 Hunebedstraat - Hyp4, deel 1751, nummer 16, rechtsherstel Dalsheim - Alingh in 1948. De akte van transport van 31-5-1943, deel 1580 of 1581 nr. 17 is niet gevonden.

In 1922 schonk Philip Stern aan zijn broer David Stern een perceel veen, sectie C1904, groot 0.81.10 ha, met recht van overpad over perceel sectie C1903. Op 3 augustus 1922 werd hiervoor de akte bij notaris Adolf Grutterink te Borger getekend.[23]

6. Vermogensbeheer

Betje Stern uit Utrecht (Aurorastraat 1) werd per 1 december 1945 voor het beheer van de goederen van de 'afwezige' Philippus Dalsheim (dossier 2062) benoemd.[24] Zij heeft de oorlog overleefd door onder te duiken. Over hoe zij de oorlogsjaren is doorgekomen is niets bekend.
Betje Stern was ook bewindvoerder over de volgende 'afwezigen': haar tante A. Bierman-Stern, haar nicht Jetje Bierman, David Stern en haar zuster Frouwkje Stern, die bij haar vader David inwoonde, haar broer Emanuel Stern en haar zus Evina die in Den Haag woonde.[25]
In augustus 1951 ontstond bij het NBI wrevel over het feit, dat de afwikkeling van het dossier van Philippus Dalsheim zo lang duurde. Betje Stern werd hierop aangesproken, maar zij vond dit verwijt onterecht en legde de oorzaak hiervan bij notaris Gerrit Grutterink, die zij had opgedragen de zaak af te handelen. Grutterink verklaarde tegenover het NBI dat de trage afwikkeling lag aan de vele werkzaamheden die hij moest doen, zoals het indienen van memories van successie, welke hij eind augustus 1951 nog moest afronden. Het zal vermoedelijk ook hebben gelegen aan het vinden van de erfgenamen (zie bladzijde 18-19). Hij verontschuldigde zich dat zijn werk nog niet klaar was en vroeg om 'enig geduld'. Ten aanzien van Betje Stern schreef hij: *'Mej Stern treft in dit opzicht in het geheel geen blaam. Zij zend mij de door haar ontvangen stukken steeds door.'* [26]
Tussen 13 november 1950 en 30 augustus 1952 werden de overlijdensakten vastgesteld (zie bladzijden 16 en 17).
Met deze akten kon formeel de bewindvoering over Philippus Dalsheim, zijn vrouw en zijn zonen Herman en Berthold worden opgeheven. Aangezien Lina Jakoba Dalsheim de langstlevende uit het gezin was, was zij erflater.
Op 27 september 1951 stuurde het NBI dan ook een brief naar Betje Stern over opheffing van haar bewindvoering. Zij moest voor nog op te leggen heffingen voor NBI f. 50,52 en voor haarzelf f. 58,69 reserveren.[27]

23 Hyp4, deel 1239, nummer 81, 1922.
24 Nationaal Archief (NA), NBI-dossier Philippus Dalsheim, toegangsnummer 2.09.16.03, inventarisnummer 43738, document 10.
25 Ibidem, document 23 - 24-06-1951.
26 Ibidem, document 22 - 25-08-1951.
27 Ibidem, documenten 17, 18, 19 (27-09-1951) en 020, 029 (27-09-1951).

Vermogen

Notaris Gerrit Grutterink stelde per 1 december 1945 een geschat vermogen van Ph. Dalsheim op. Hij had aan roerende goederen een vermogen van f. 348,29. Grutterink stelde zijn vermogen aan onroerend goed vast op basis van de verkoopbedragen die tijdens de oorlogsjaren voor zijn huis, erf en tuin te Borger (f. 3.250,--) en voor een stuk veen (f. 550,--) had ontvangen. Daarmee kwam zijn geschat vermogen eind 1945 op f. 4.148,29.[28]

Balans per 1-1-1950				
Activa			**Passiva**	
Vastgoed	f. 3.500,00		Schuld bewindvoerder	f. 35,50
Kasgeld notaris Gr.	f. 175,52		Kapitaal	f. 4712,50
Boerenleenbank, Borger	f. 1.048,98			
Huurvorderingern	f. 23,50			
	f. 4.748,00			f. 4.748,00
			Balans per 1-1-1951	
Vastgoed	f. 3.500,00		Schuld bewindvoerster	f. 60,80
Kasgeld notaris G. Grutterink	f. 0,00		Kapitaal	f. 4.879,88
Boerenleenbank Borger	f. 1418,68			
Huurvorderingen	f. 22,00			
	f. 4.940,68		Totaal	f. 4.940,68
Balans per 1-7-1951				
Vastgoed	f. 3.500,00		Schuld bewindvoerster	f. 72,94
Kasgeld notaris G. Grutterink	f. 129,50		Kapitaal	f. 4.970,79
Boerenleenbank Borger	f. 1512,72			
Huurvorderingen	f. 1,50			
	f. 5043,73		Totaal	f. 5043,73
Vermogen per 1-2-1950	**f. 4.716,56**		Balans per 1-1-1950	f. 4.748,00
			Balans per 1-1-1951	f. 4.940,68
			Balans per 1-7-1951	f. 5.043,73

In de balans per 1-7-1951 zit een verschil van f. 100,01. De bedragen die hier vermeld staan, zijn uit het financieel verslag van notaris Grutterink overgenomen.

	Ph. Dalsheim	Ph. Dalsheim	Ph. Dalsheim	Ph. Dalsheim
Vermogen	in fl.			
	1-12-1945	31-12-1948	31-10-1949	1-2-1950
Actief				
Roerende lichamelijke zaken	f. 440,00			
Bank- en girorekening				f. 922,40
Liquide middelen				f. 6,74
Onroerend goed				f. 3.500,00
Vorderingen				f. 348,00
Totale bezittingen				f. 4.777,24
Passief				
Schulden	f. 91,71			f. 60,68
Saldo	f. 348,29			
Nog rechtsherstel voor:				
Behuizing, erf, tuin				
verkocht aan L. Eising	f. 3.250,--			
Perceel veen aan				
Willem Alingh en Annechien Copinga-Alingh	f. 550,00			
Geschat vermogen	**f. 4.148,29**	**f. 4.700,00**	**f. 4.900,00**	
Zuiver vermogen				**f. 4.716,56**

28 *Ibidem, document 003 - 1-12-1945.*

Per 31 december 1948 en per 31 oktober 1949 werd zijn vermogen op respectievelijk f. 4.700,00 en f. 4.900,00 geschat. Hier werd geen specificatie bij gegeven. Aan de hand van de bedragen van het vermogen werd de heffing voor het NBI en de bewindvoerster vastgesteld.[29]
Per 1 februari 1950 werd een vermogenopstelling van Ph. Dalsheim met specificatie opgesteld. Zijn zuiver vermogen was nu f. 4.716,56.[30]
Eind 1951 werd de bewindvoering opgeheven en werd per 18-10-1951 een laatste vermogensopstelling gemaakt, waarbij het zuiver vermogen op f. 4.879,88 werd vastgesteld.[31]

Financiële afwikkeling
Wellicht naar aanleiding van de brief van het NBI over de trage afhandeling kwam notaris Grutterink met een financieel eindverslag. Hij deed daarbij verslag van enkele financiële handelingen van Betje Stern. Zo betaalde zij aan de gemeente de rekeningen voor grondbelasting (f. 10,34), wegbelasting (f. 1,80), de heffingen voor het beheer en de brandpremie voor de woning. De meeste financiële handelingen voor de 'afwezige' Philippus Dalsheim werden onder zijn verantwoordelijkheid door zijn kantoorpersoneel verricht. Op zijn kantoor werden door de huurders van het onroerend goed van Dalsheim de huurpenningen betaald. Hij beheerde eveneens de bankrekening van Dalsheim bij de Boerenleenbank.
De meeste ontvangsten, betalingen en stortingen bij de Boerenleenbank werden door Grutterink, zoals in deze tijd gebruikelijk was, per kas geregeld.[32]
De financiële verantwoording is opgemaakt door G. Grutterink. Betje Stern moet als bewindvoerster voor de juistheid van de gegevens tekenen.

7. Erflater en erfgenamen

Op 28 maart 1948 schrijft Betje Stern aan het Nederlandsch Beheersinstituut dat zij en A. Krammer uit Leeuwarden, gehuwd met Rozette Pels (Delfzijl, 19-02-1894) de erfgenamen van Philippus Dalsheim waren.[33] Rozette Pels was een nicht van Dalsheim. De brief wordt voor kennisgeving aangenomen en komt in het dossier van Evina Stern terecht. Betje Stern was voor haar zuster Evina bewindvoerder. De zuster van hun vader, Vroukje Stern, was met Philippus Dalsheim gehuwd geweest. Dat hield in dat Betje Stern ook als mogelijke erfgename in aanmerking kwam. Hoe moeilijk het was om erfgenamen te vinden toont deze brief aan. In maart 1948 wist Betje Stern niet dat via de mannelijke lijn van haar oom nog vier

29 Ibidem, documenten 001 - 31-12-1948 en 007 - 31-10-1949.
30 Ibidem, document 004 - 1 februari 1950.
31 Ibidem, document 009 - 18-10-1951.
32 Ibidem, documenten 013 en 016, 17-09-1951.
33 Nationaal Archief (NA), 2.09.16.13 - 169486. dossier over het vermogen Evina Stern.

erfgenamen in aanmerking kwamen voor de erfenis! Ook kon zij toen nog niet bevroeden, dat zij niet in aanmerking kwam voor de erfenis, terwijl zij jarenlang bewindvoerder was geweest.

Overlijdensakten

Het zoeken naar de erflater en de erfgenamen vond plaats, nadat de overlijdensakten van familieleden officieel waren vastgesteld. Voor het gezin Dalsheim werden deze tussen 13 november 1950 en 30 augustus 1952 vastgesteld.

In 1950 kwam er van het ministerie van Justitie duidelijkheid over de overlijdensdatum van Philippus Dalsheim. Hij zou op 28 februari 1943 in Auschwitz zijn vermoord. Op 13 november 1950 maakte de ambtenaar van de burgerlijke stand zijn overlijdensakte op.

Lina Jacoba Dalsheim (Borger, 16-05-1923 - Auschwitz, 03-09-1943)

Jacoba (Coba) Dalsheim (Borger, 26-09-1924 - Auschwitz, 31-12-1942), de zus van Lina, en haar verloofde Simon Hoogstraal (Delfzijl, 03-01-1922 - Sobibor, 28-05-1943). Hij was winkelbediende van beroep.

Herman Dalsheim (Borger, 16-04-1927 - Auschwitz, 28-02-1943) zit op een paaltje langs het weggetje De Gang in Borger.

Berthold Dalsheim (Borger, 12-02-1929 - Auschwitz, 15-10-1942) (rechts) met zijn oom David Stern en overbuurjongen Gezienus Warring.

De foto's op bladzijde 22 en 23 komen uit het fotoarchief Stichting Harm Tiesing.

Op dezelfde dag schreef hij ook de overlijdensakten van zijn vrouw Froukje Stern (Leiden, 16-11-1892 - Auschwitz, 15-10-1942) en zijn zonen Herman (Borger, 16-04-1927 - Auschwitz, 28-02-1943) en Berthold (Borger, 12-02-1929 - Auschwitz, 15-10-1942) in. Op dat moment werden nog twee dochters uit het gezin vermist. Hun overlijdensakten werden op 30 augustus 1952 opgemaakt.
Uit deze overlijdensakten, Lina Jacoba Dalsheim (Borger, 16-05-1923 - Auschwitz, 03-09-1943) en Jacoba Dalsheim (Borger, 26-09-1924 - Auschwitz, 31-12-1942), blijkt dat Lina Jacoba de langstlevende uit het gezin was. Zij was de erflater.

De zoektocht naar de erfgenamen
Vanaf 30 augustus 1952 kon op het notariskantoor van Gerrit Grutterink de zoektocht naar de mogelijke erfgenamen van Lina Jacoba Dalsheim beginnen. Dat was meestal een ingewikkelde zaak, ook in deze zaak, omdat de vererving tot in de zesde graad liep en vaak veel mogelijke erfgenamen waren vermoord. Lijsten met veertig tot honderd erfgenamen kwamen regelmatig voor. Uiteraard werden de niet geringe notariskosten doorberekend aan de erfgenamen. Er bleef vaak maar bitter weinig over.
Op het notariskantoor van Grutterink was men afhankelijk van inlichtingen van overlevenden. Ook plaatste men vaak een advertentie met een oproep aan familieleden om zich te melden bij het notariskantoor. Verder heeft men vermoedelijk veel brieven geschreven naar gemeenten om inlichtingen over (joodse) personen. Daarnaast kon men vanaf 1949 een beroep doen op de Stichting Centraal Bureau van Onderzoek inzake de Vererving van de Nalatenschap van Vermiste Personen (BONVP). Deze stichting had de opdracht genealogische gegevens te verzamelen. Hier werd het speurwerk naar erfgenamen uitgevoerd en gecoördineerd, maar ook hier nam men de aannames van het Rode Kruis over. Het werk werd gefinancierd uit de nalatenschappen van de vermisten. Het BONVP liet bij haar opheffing in 1956 een archief van ca. 40 strekkende meter na.[34]

Stap 1:
De langst levende in het gezin Philippus Dalsheim en Froukje Stern was hun ongehuwde dochter Lina Jacoba. Zij werd op 3 september 1943 in Auschwitz vermoord. Haar (ongehuwde) zus en haar broers zijn voor haar in Auschwitz vermoord. Daardoor was Lina Dalsheim erflater. De erfenis ging via de voor haar langstlevende ouder naar de familie van de vader of de moeder, zijn of haar ouders, broers, zusters, kinderen, kleinkinderen en achterkleinkinderen die na het overlijden van het kind nog leefden.

34 Zie:
- Gerard Aalders, Berooid. De beroofde joden en het Nederlands restitutiebeleid sinds 1945, *Amsterdam 2001, blz. 92-95.*
- Rob Bakker, Boekhouders van de Holocaust. Nederlandse ambtenaren en de collaboratie, *Hilversum 2020, blz. 613-616.*
- Isaac Lipschtis, De kleine sjoa. Joden in naoorlogs Nederland, *Amsterdam 2001, blz. 137-153.*

Stap 2:
Om Lina's erfgenamen op te sporen werd naar de ouders gekeken. Haar moeder, Froukje Stern, werd op 15 oktober 1942 in Auschwitz vermoord; haar vader, Philippus Dalsheim werd op 28 februari 1943 in Auschwitz vermoord. Aangezien de vader langer heeft geleefd dan de moeder werd in zijn familielijn verder naar erfgenamen gezocht. Dat hield in dat familieleden van Froukje Stern niet als erfgenamen in aanmerking kwamen. Hierdoor kwam Betje Stern, nicht van Lina Dalsheim en bewindvoerder over het vermogen van het gezin Dalsheim niet in aanmerking als erfgename. Dat zal zij pas na de vaststelling van de laatste overlijdensakten, 30 augustus 1952, hebben gehoord.

Stap 3:
De ouders van de vader van Lina Jacoba waren veehandelaar Heijman Dalsheim (Nieuwe Pekela, 09-04-1863 - Noordbroek, 25-01-1939) en Leah Heilbrunn (Spangenburg, 21-04-1870 - Noordbroek, 23-12-1937). Er moest nu worden gezocht naar familieleden van hen. Bij de broers en de zussen van Philippus Dalsheim vond men geen erfgenamen. Zij waren of voor 1940 aan een natuurlijke dood overleden of zij waren in een Duits concentratiekamp vermoord.
Er werd nu verder gezocht bij de familieleden van Heijman Dalsheim en Leah Heilbrunn.

Wij vonden via de lijn van Heijman Dalsheim (Nieuwe Pekela, 09-04-1863 - Noordbroek, 25-01-1939) als erfgenamen de kinderen van twee van zijn zusters[35]:
- neef Philippus Pels (Delfzijl, 25-06-1888 - Delfzijl, 16-09-1957);
- nicht Rozette Pels (Delfzijl, 19-02-1894 - na 1959);
- neef Jacob Pels (Farmsum, 12-02-1901 - Oostende, 03-03-1984);
- achternicht Frouke Dal-Abrahams (onbekend, 2 april 1917 - na 1982, woonplaats Monnickendam);
- achternicht Sara Heertjes (vermoedelijk Amsterdam, ca. 1930 - Israël, na 1965).

In de akte van transport kwamen we de namen tegen van de erfgenamen van Leah Heilbrunn.[36] Dat waren waren de vijf kinderen van twee broers van haar:
- Oscar (ook genaamd Asher) Heilbrunn Azn., drukker, wonende te Nadregoth, Nusha B 1, Hadar Wadi Salib, Israël;
- Käthe Heilbrunn, wonende te Tarbes, Frankrijk, 17 Avenue Maréchal Joffre;

35 *Voor dit onderzoek hebben wij gebruik gemaakt van genealogische gegevens op de volgende websites:*
http://alledrenten.nl/
https://www.allegroningers.nl/
https://www.maxvandam.info/
https://www.dutchjewry.org/
En verder: De Drentse sjoa. Joodse oorlogsslachtoffers in de provincie Drenthe. PDF-bestand, in mei 2016 samengesteld door H.W. van den Beukel, Vught, mw. K.W. van Hasselt, Zuidhorn en J. Ridderbos, Assen.

36 *Hyp4, deel 1929, nummer 24 (1955).*

- Oskar Heilbrunn Lzn., wonende te Canterbury, New South Wales, Australië, 60 Church Street;
- Max Heilbrunn, wonende te Brooklyn, New-York, U.S.A., 2184 Dean Street, alsmede
- Paul Heilbrunn, woonplaats onbekend.

In deze akte werden niet de vijf namen van de erfgenamen via de lijn Heijman Dalsheim vermeld. Wij hebben geen enkele aanwijzing gevonden dat zij in aanmerking zijn gekomen voor (een deel van) de erfenis.
Het onderzoek in Nederland naar rechtsherstel voor joods onroerend goed richt zich met name op, wat er met joods onroerend goed is gebeurd. Is het na de oorlog weer bij de rechtmatige eigenaar of erfgenamen terechtgekomen. Hierbij wordt aan de hand van gegevens uit de Verkaufsbücher onderzoek gedaan in het kadaster, waarbij wordt gekeken naar de verkoop van joods onroerend goed tijdens de Duitse bezetting en het rechtsherstel hiervan. In de meeste gevallen is geen onderzoek gedaan of de erfenis bij de juiste erfgenamen van de erflater is terechtgekomen.

Wij hebben van het notariaat in Borger geen inzage gekregen in de wijze, waarop notaris Grutterink de erfenis heeft afgewikkeld.
Ook in het dossier van Philippus Dalsheim bij het Nederlandsch Beheers Instituut hebben wij geen aanwijzingen gevonden, welke erfgenamen de nalatenschap van de familie Dalsheim uit Borger hebben ontvangen.
Er heeft rechtsherstel plaatsgevonden, maar of alle erfgenamen hun rechtmatig aandeel in de erfenis hebben gekregen is niet duidelijk. De erfgenamen zullen van notaris Grutterink een verklaring van erfrecht hebben gekregen.

Behuizing - Borger

Ten overstaan van notaris G. GRUTTERINK te Borger zal op
DONDERDAG 14 APRIL a.s.
des n.m. 2 uur in het hotel Bieze te Borger, ten verzoeke van de erfgenamen van wijlen de heer Ph. Dalsheim, krachtens rechterlijk bevel, zo mogelijk in één zitting, publiek worden verkocht:

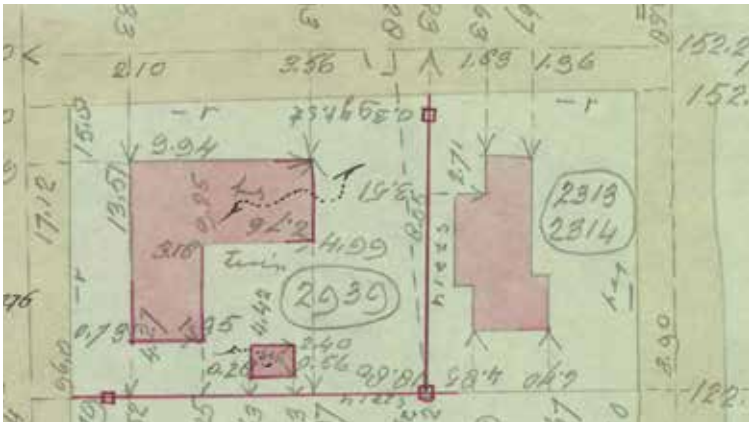
EEN BEHUIZING met erf en tuin te Borger, aan de Hunnebedstraat, nummer A. 142, groot 11.70 are, verhuurd aan de heer L. Eising voor f 4 per week.

Aanvaarding, in genot der huur en betaling: 1 Juli '55.

8. Verkoop woning, 1955

Ondanks het zoeken naar de erfgenamen vond op 14 april 1955 op rechterlijk bevel in Hotel Bieze de verkoping plaats van Hunebedstraat 16. Hiervoor was een rechtelijk bevel nodig, omdat de verblijfplaats van Paul Heilbrunn niet bekend was en hij als erfgenaam geen toestemming voor de verkoop kon geven. De overige vier erfgenamen Heilbrunn (Oscar Heilbrunn Azn., Käthe Heilbrunn, Oskar Heilbrunn Lzn. en Max Heilbrunn) zullen notaris Grutterink naar wij aannemen toestemming hebben gegeven voor de verkoop van de woning.

Advertentie in de Provinciale Drentsche en Asser Courant, *2 april 1955*.

Rechts op de afbeelding de woning van Dalsheim met tuin (F2313 en F2314). Links de woning van David Stern (F 2939), Hunebedstraat 14. (Kaart veldwerk F_445 uit dienstjaar 1948)

De situatie in dienstjaar 1957. Het kadastraal perceelnummer F2313 wordt in F4971 gewijzigd. (Hulpkaart BGR01_F_662)

De voorgevel van Hunebedstraat 16 voor 1956. (GAB, bouwvergunning 1534)

Links het woonhuis van de familie Dalsheim, rechts daarvan het huis van de familie Stern. (Fotoarchief Stichting Harm Tiesing)

Op de dag van de verkoop, 14 april 1955, maakte notaris Gerrit Grutterink de akte op. Hierbij trad Johan Martinus Hurenkamp, kandidaat-notaris, wonende te Borger, als lasthebber, ingevolge vier onderhandse akten, van de erfgenamen van Philippus Dalsheim op, zie bladzijde 26.
Het onroerend goed, plaatselijk bekend A142 (Hunebedstraat 16), sectie F2313 en F2314, samen groot 11,7 are was door wijlen Philippus, David en Jacoba Stern gezamenlijk verkregen door aankoop tijdens een veiling op 28 november 1889[37], waarna genoemde David Stern zijn 1/3 deel in voorschreven onroerend goed op 23 januari 1899 aan voornoemde Philippus en Jacoba Stern had overgedragen, blijkens onderhandse koopakte.[38]
Genoemde Philippus Stern en Jacoba Stern zijn beiden overleden, respectievelijk op 13 juni 1925 en 6 januari 1913, waarna tot hun enige erfgename krachtens hun testamenten, respectievelijk 18 maart 1922 (notaris W.L. Tonckens, te Assen) en 6 augustus 1909 (notaris H.R. Trip te Borger), wijlen Froukje Stern werd benoemd. Froukje Stern was gehuwd met wijlen Philippus Dalsheim, uit welk huwelijk vier kinderen zijn geboren, te weten nu wijlen: Lina Jacoba, Jacoba, Herman en Berthold Dalsheim. Van hen was de ongehuwde Lina Jacoba Dalsheim, op 3 september 1943 in Auschwitz als laatste overleden, waardoor zij krachtens de wet de enige erfgename was, waarbij zij naliet: *voormeld onroerend goed werd bij akte, 9-6-1943 voor notaris J.G. van Russen te Groningen verleden, door de NGV verkocht, welke verkoop nietig is, blijkens akte van herstel, 14-12-1948, Hyp4 deel 1763 nr. 114, weshalve de eigendom van voormeld onroerend goed thans toekomt aan de lastgevers van de comparant.*
Tot de publieke verkoop is bevel verleend door de Arrondissementsrechtbank te Assen bij beschikking van 23 maart 1955. Na herhaalde biedingen en gehouden beraad is de koop gegund aan Lambertus Eising, landbouwer, wonende te Borger, A142, voor de door hem geboden som van f. 3.500,00.[39]

9. De oorlogskopers

In 1947 stonden de 65-jarige landbouwer Willem Alingh, de 81-jarige Hein van Boven en de 33-jarige landbouwer Lambertus Eising, allen wonende te Borger, voor de Vierde Kamer van het Tribunaal te Assen terecht, omdat zij voordeel uit door de Duitse bezetter genomen maatregelen hadden genoten door van het Algemeen Nederlandsch Beheer voor Roerende en Onroerende goederen (ANBO) een perceel grond te kopen, toebehorende aan joodse families.[40]
Veertien dagen later werd Willem Alingh te Borger tot een verbeurdverklaring van f 250,-- veroordeeld. De beschuldigingen tegen Hein van Boven te Borger werden

37 Hyp4, deel 624, nummer 34.
38 Hyp4, deel 745, nummer 114.
39 Hyp4, deel 1929, nummer 24.
40 Provinciale Drentsche en Asser Courant (PDAC)*, 01-03-1947.*

vervallen verklaard. Ook tegen Lambertus Eising te Borger werden de beschuldigingen vervallen verklaard.[41]

Oorlogskoper Lambertus Eising (08-05-1913 - 27-01-1986)

Lambertus Eising stond op 28 februari 1947 voor het Tribunaal te Assen terecht, omdat hij een behuizing met erf en tuin te Borger had gekocht, welke in eigendom was van de jood Philippus Dalsheim te Borger.[42] In maart 1947 werd de beschuldiging tegen hem vervallen verklaard.[43]

Voor het Tribunaal werd Eising verweten dat hij voordeel had getrokken *'uit, door of vanwege den vijand of diens handlangers genomen maatregelen, door een behuizing met erf en tuin gelegen aan de Hunebedstraat te Borger, toebehorende aan den jood Philippus Dalsheim te Borger, te koopen van het Algemeen Nederlandsch Beheer van Onroerende Goederen te 's-Gravenhage, op grond van welk handelen hij moet worden geacht zich desbewust te hebben gedragen in strijd met de belangen van het Nederlandsche volk en desbewust afbreuk te hebben gedaan aan het verzet tegen de vijand en diens handlangers'.*

Tijdens de rechtszitting verklaarde Lambertus Eising dat hij twee redenen had gehad om het huis in 1943 te kopen. Hij had zeer dringende behoefte aan een woning, omdat hij bij zijn schoonvader inwoonde en zijn vrouw onenigheid had met haar vader.[44]

Verder zag hij in de koop van het pand een middel om te ontkomen aan uitzending naar Duitsland. Hij had gehoord dat iemand die 1 hectare grond kocht niet voor tewerkstelling in Duitsland in aanmerking kwam. Uit zijn kadastrale legger[45] blijkt dat hij met deze aankoop slechts 0,11 ha bezat, nog lang geen 1 ha.

Tegenover de Politieke Opsporingsdienst (POD) had Eising verklaard, dat hij de woning eerst via de ANBO wilde huren en daarvoor speciaal naar Groningen was gereisd. De ANBO wilde de woning niet verhuren. Bovendien waren er andere mogelijke kopers. Toen deze van de koop afzagen, besloot Eising alsnog het pand te kopen. Hierbij had makelaar Staal uit Hoogkerk/Groningen bemiddeld. Staal verklaarde tijdens het onderzoek naar Eising dat hij in 1943 in opdracht van de ANBO op verschillende data in de gemeente Borger woningen en percelen grond had verkocht, welke in eigendom waren van joden. Hij ontving als provisie 2% van de koopsom met een minimum van f. 25,00. Na het ondertekenen van het voorlopig koopcontract zaten zijn werkzaamheden erop. Hij zag er geen bezwaar in om woningen van joodse eigenaren te verkopen. Het was zijn werk en door de ANBO werd gezegd dat elke jood een rekening had bij de Bank Lippmann, Rosenthal & Co. en dat daarop de koopsom zou worden gestort.

41 Ibidem, 17-03-1947.
42 De Noord-Ooster, *03-03-1947.*
43 Emmer Courant (EC), *17-03-1947.*
44 Eising was met Catharina V.C. Oosterman, geb. 1-8-1915 te Rolde, gehuwd.
45 Borger, BGR01, legger 10076.

Eising verklaarde tijdens de rechtszitting overigens wel dat hij ervan uitging dat hij de woning en de grond zou moeten teruggeven als de oorlog voorbij was.

Aankoop woning
Eising kocht huis en grond voor f. 3.250,00. Aan eigen geld had hij f. 750,00. Hij moest nog een bedrag van f. 2.500,00 lenen. Wellicht heeft hij dat bij de plaatselijke Boerenleenbank geprobeerd, maar als dat zo is, werd hem kennelijk een hypotheek geweigerd. Banken in Nederland stonden niet welwillend tegenover het verstrekken van hypotheken voor de aankoop van geroofd joods onroerend goed. Hierbij vond men het risico te groot. Wat zou er gebeuren als de oorlog voorbij was? Bovendien had de Nederlandse regering in ballingschap ook gewaarschuwd voor het onrechtmatig verkrijgen van joods onroerend goed. Hij had ook bij de Landelijke Hypotheekbank, opgericht door NSB'ers, terecht gekund. Deze hypotheekbank verstrekte wel hypotheken op geroofd joods onroerend goed, maar van deze bank maakte Eising geen gebruik.
Hij leende voor de aankoop f. 2.500,00 van landbouwer Martinus Gerhardus Hamering (11-02-1885 - 05-11-1978) uit Buinen (B46) tegen een rente van 4%.[46]

Uitspraak van het Tribunaal
Hoewel de tenlastelegging bewezen werd verklaard en dit een verbeurdverklaring van een deel van het vermogen van Lambertus Eising wettigde, verklaarde de rechtbank de beschuldiging vervallen, hoewel hij schuldig werd verklaard. De redenen hiervoor waren dat Eising geen vermogen bezat. Verder stond hij als 'gunstig' bekend en was hij geen lid van de NSB geweest, sterker nog: hij was anti-NSB.[47]

Niet onder beheer
Het vermogen van Lambertus Eising is na de bevrijding niet onder beheer gesteld. De reden hiervoor zal zijn geweest dat hij onvermogend was.

46 *Martinus G. Hamering (* 11-02-1885) was in 1934 lid van de NSB geworden 'door nood der tijden. Boeren hadden geen bestaan meer en zag dat door de NSB-boeren weer meer aanzien kregen'. Volgens getuigen had hij zich doen kennen als een fanatiek lid van de NSB en zeer pro-Duits. Duitsland was bij hem alles en Engeland was niets. Tijdens zijn berechting voor het Tribunaal werd hem verweten, dat hij zich op zeer kwetsende wijze over H.M. de Koningin had uitgelaten. Hij herinnerde zich hiervan echter niets. Op straat in Buinen begroette hij Buiners altijd met 'Hou-zee'. Na de bevrijding was hij in kamp Westerbork Kamp 'Sellingerbeetse' te Vlagtwedde geïnterneerd. Hij zat hier vast tot 12 april 1947. Behalve zijn internering van twee jaar werd van zijn vermogen f. 20.000,00 verbeurd verklaard. Dat werd in een later proces teruggebracht naar f. 15.000,00. Van zijn bedrijf was na zijn vrijlating niets over.* ***In de CABR-dossiers wordt niets vermeld over de lening van Hamering aan Eising.*** *Uit:* PDAC, *02-05-1946 en 18-05-1946 en NA, CABR 2.09.09, inv.nr. 87428, oud-3241 en CABR dossier 2.09.09.09, inv.nr. 29120.*

47 *NA, CABR, 29828, Lambertus Eising (08-05-1913 - 27-01-1986);*
NA, CABR, 87789, oud invoernummer 3810, L. Eising.

10. Notariaat

Wij hebben van het notariaat in Borger geen inzage gekregen in de afhandeling van de erfenis, de erfrechtverklaring en de kosten die de notarissen voor hun werkzaamheden hebben gedeclareerd.

Het is niet uit te sluiten dat in de toekomst, wanneer deze dossiers openbaar worden, nog andere zaken bekend worden.

11. Samenvatting

Stern - Dalsheim
In het begin van de 19de eeuw zwierven Philipp Levy Stern (1783-1847) en zijn vrouw Sibille Gans (1784-1871) vanuit hun woning in Roswinkel met koopwaar door het Emsland en Zuidoost-Drenthe. Zij verbleven dan in plaatselijke herbergen. Vier van hun zeven kinderen werden in een herberg in het Emsland geboren. Hun kinderen vestigden zich in Drenthe en Groningen: Israël Stern in Winschoten, Levi Stern in Erm, Jette Philipp Stern in Noordbarge, later Emmen, Jeanette Philip Stern in Bonnen en Manuël (Mendel) Philip Stern in Borger. De kinderen Jantje Stern en Abraham Philip Stern bleven in Roswinkel wonen.

Manuël (Mendel) Philip Stern (1828-1888), huwde in 1857 te Borger met Froukje (Vrougien) Gottfriedt (1827-1917). Na hun huwelijk gingen zij in Drouwen wonen. Kinderen uit dit huwelijk waren:
Philip Stern (1858-1925, ongehuwd, Bronneger-Borger);
Sibbe Stern (1860-1943, gehuwd met Aron Bierman, woonde in Emmen);
David Stern (1862-1942, gehuwd met Saartje Gottfriedt, woonde in Borger);
Betje Stern (1865-1935, gehuwd met Louis Meijer, woonde in Rotterdam) en
Jacoba Stern (1868 -1913, woonde in Drouwen en Borger bij haar moeder in).

Tussen 1868 en 1888 verhuisde het gezin van Drouwen naar de woning op het huidige adres Hunebedstraat 16 in Borger. Deze woning werd van de families Oosting-Bakker (Boelken) gehuurd.
Na het overlijden van haar man in 1888 woonde Froukje (Vrougien) Gottfriedt met haar kinderen in de woning. Betje Stern verliet als eerste de woning (voor 1892), daarna volgde David (1896) en Sibbe (1898). Philip en Jacoba bleven bij hun moeder wonen. David Stern had in 1898 het naastgelegen pand, welke op dat moment in twee woningen was gesplitst, voor f. 250,-- gekocht. Hij brak het pand af en bouwde er een nieuwe woning op en ging hier met zijn vrouw Saartje Gottfriedt (1873-1936) wonen.
In Leiden was Betje Stern op 16 november 1892 als ongehuwde moeder van Vrouwkje Stern bevallen. Nadat zij in 1903 met Louis Meijer trouwde, kwam Vrouwkje tussen 1903 en 1908 bij haar oma, oom Philip en tante Jacoba in Borger wonen. Hier leerde zij Philippus Dalsheim (Noordbroek, 25-7-1894 - Auschwitz, 28-02-1943) kennen met wie zij op 16 mei 1922 te Borger huwde. Op dat moment waren haar oma (in 1917) en tante Jacoba (1913) al overleden. Na het overlijden van haar oom Philip (in 1925) bleven Philippus Dalsheim en Vrouwkje Stern in de woning op het adres Hunebedstraat 16 wonen.

Woning
In 1857 werd de eerste woning op het perceel van Hunebedstraat 16 gebouwd. Het huis was vanaf 1863 in bezit van de families Oosting-Bakker(Boelken), die de woning verhuurden. Toen in november 1889 de woning op een veiling werd

verkocht, woonde in de woning de weduwe Froukje (Vrougien) Stern-Gottfriedt (Borger, 07-09-1827 - Borger, 14-05-1917) met haar vijf kinderen. In 1889 kochten de kinderen Philip, David en Jacoba Stern de woning voor f. 230,00. Na de aankoop braken zij de woning af en bouwden er een nieuwe woning op.
Op 23 januari 1899 ondertekenden David Stern, Jacoba Stern en Philip Stern een onderhandse akte, waarbij David zijn 1/3 onverdeeld aandeel in huis, erf en tuin voor een bedrag van f. 210,-- aan zijn broer Philip en zijn zuster Jacoba verkocht. Hij had in 1898 de woning op het naastgelegen perceel gekocht (zie Hunebedstraat 14).
Na het overlijden van Jacoba Stern (in 1913) en Philip Stern (in 1925) kwam de woning en tuin aan de Hunebedstraat 16, F2313 en F2314, in het bezit van zijn erfgename Vrouwkje Stern, hetgeen Philip Stern in zijn testament had vastgelegd.
Na de deportatie van het gezin Dalsheim-Stern in oktober 1942 werd de woning door de gemeente vanaf 21 december 1942 tot 9 juni 1943 aan bierhandelaar Klaas Koornstra en aan Lambertus Eising, afkomstig uit Rolde, verhuurd. De gemeente stelde het huurcontract op.
Lambertus Eising kocht op 9 juni 1943 de woning van de Algemeen Nederlandsch Beheer voor Roerende en Onroerende goederen (ANBO), die namens de Niederländische Grundstückverwaltung, welke belast was met de arisering van joods onroerend goed, voor een bedrag van f. 3.250,00. De verkoopakte werd bij notaris Jan Geert van Russen te Groningen ondertekend. Vanaf dat moment ontving Lambertus Eising de huur van Klaas Koornstra.
Indien de gemeente huurbedragen heeft ontvangen, zijn deze aan de ANBO afgedragen.
Op 14 december 1948 werd de akte van rechtsherstel opgesteld. De koop van de woning van 9 juni 1943 werd nietig verklaard en in het kadaster werd Philippus Dalsheim in een nieuwe legger als eigenaar vermeld. Lambertus Eising bleef na 1948 in de woning wonen en betaalde huur aan de bewindvoerster. Eind 1948 gold het gezin Dalsheim als vermist.
Hun onroerend goed stond al sinds eind 1945 onder bewind van het Nederlandsch Beheersinsituut en zou dat blijven totdat er duidelijkheid zou zijn over het lot van het gezin Dalsheim. Bewindvoerster was nicht Betje Stern uit Utrecht, terwijl notaris Gerrit Grutterink uit Borger de administratie bijhield.

Na de deportatie in oktober 1941
In opdracht van de Beauftragte des Reichskommissar für die Provinz Drenthe maakten Veld, chef-gemeenteveldwachter en gemeenteveldwachter Jan van Opheusden van de gemeente Borger op 30 november 1942 een inventarislijst van de goederen in de woning van Dalsheim. De spullen sloegen de veldwachters in een aparte kamer op, welke verzegeld werd. De op de lijst voorkomende ingemaakte etenswaren, 30 weckflessen, en 8.000 turven merkten zij met een X. Deze werden ter beschikking van de burgemeester gesteld om deze onder noodlijdende families te verdelen.
Ook meldde de politieman dat Dalsheim nog een schaap zou hebben in een

weiland bij Noordbroek. Er vond een heus politieonderzoek plaats, dat op 28 december 1942 werd afgesloten met het bericht dat het schaap in de gemeente Zuidbroek was gevonden. Het schaap kon er voorlopig blijven.
Op 22 april 1943 werden de spullen van Dalsheim op de zolder van de kerktoren in Borger opgeslagen, omdat de woning was verkocht.[48]
In 1946 is door de bewindvoerder(s) het besluit genomen dat de goederen van Philippus Dalsheim verkocht zouden worden. In het kasboek in het vermogensdossier van Philippus Dalsheim, bijgehouden door notaris Gerrit Grutterink, staat bij 11 juli 1946 de aantekening: 'de opbrengst verkochte goederen f. 429,95'. Op het moment van deze verkoping was nog niets bekend over het lot van het gezin Dalsheim.[49]

Erflater en erfenis
In 1950 kwam er van het ministerie van Justitie duidelijkheid over de sterfdatum van Philippus Dalsheim (Noordbroek, 25-07-1894 - Auschwitz, 28-02-1943). Hij zou op 28 februari 1943 in Auschwitz zijn vermoord. Op 13 november 1950 maakte de ambtenaar van de Burgerlijke Stand in de gemeente Borger zijn overlijdensakte op. Op dezelfde dag stelde hij ook de overlijdensakten van zijn vrouw Vrouwkje Stern (Leiden, 16-11-1892 - Auschwitz, 15-10-1942) en zijn zonen Herman (Borger, 16-04-1927 - Auschwitz, 28-02-1943) en Berthold (Borger, 12-02-1929 - Auschwitz, 15-10-1942) op. Op dat moment werden nog twee dochters uit het gezin vermist. Hun overlijdensakten werden op 30 augustus 1952 opgemaakt. Uit deze overlijdensakten, Lina Jacoba Dalsheim (Borger, 16-05-1923 - Auschwitz, 03-09-1943) en Jacoba Dalsheim (Borger, 26-09-1924 - Auschwitz, 31-12-1942), blijkt dat Lina Jacoba de langstlevende uit het gezin was. Zij was de erflater.
Vanaf 30 augustus 1950 kon de zoektocht naar de erfgenamen van Lina Jacoba beginnen.
Het blijkt dat haar ooms, tantes, neven en nichten allen voor 3 september 1943 waren overleden en niet in aanmerking kwamen voor de erfenis. Het onderzoek zal zich daarna hebben gericht op de nakomelingen van de grootouders van Lina Jacoba, veehandelaar Heijman Dalsheim, (Nieuwe Pekela, 09-04-1863 - Noordbroek, 25-01-1939) en Leah Heilbrunn (Spangenburg, ca.1870 - Noordbroek, 23-12-1937,)omdat haar moeder eerder dan haar vader was overleden. Van hun nakomelingen bleken tien personen na 3 september 1943 nog te leven. Deze nakomelingen woonden in: Australië (1), België (1), Frankrijk (1), Israël (1), Nederland (4), Verenigde Staten (1) en onbekend (1).
Het onderzoek naar de erfgenamen heeft tot maart 1955 geduurd. Na een beschikking van de arrondissementsrechtbank te Assen op 23 maart 1955 kon de erfenis door notaris Gerrit Grutterink worden afgewikkeld en kon tot de verkoop van het onroerend goed van erflater Lina Jacoba Dalsheim worden overgegaan.

48 Gemeentearchief Borger, inv.nr. 43, Inventarisatie beheer goederen.
49 Nationaal Archief, dossier 2.09.16.03 - 43738 - Dalsheim, F., Borger, document 010, 021.

Op 14 april 1955 vond in Hotel Bieze de verkoping plaats van Hunebedstraat 16. Na herhaalde biedingen en gehouden beraad werd de koop gegund aan Lambertus Eising, landbouwer, wonende te Borger, A142, voor de door hem geboden som van f. 3.500,00.[50]

Bouwvergunningen
Op bouwvergunningen van 1956 en 1962 is de bestaande situatie van voor 1956 te zien: de woning van Philippus Dalsheim.

Land
Na het overlijden van Philip Stern in 1925 kreeg Vrouwkje Stern, gehuwd met Philippus Dalsheim, een perceel 'vastig' veen en ondergrond in het Buinerboerveen, sectie C1903, groot 0.81.10 ha, dat hij in 1921 voor f. 1.550,-- had gekocht.[51]
In 1943 werd dit perceel door de ANBO namens de NGV voor een bedrag van f. 550,00, f. 1.000,00 minder dan de verkoopprijs in 1921, aan de landbouwers Willem Alingh en Annechien Alingh, weduwe van Geert Copinga, beiden te Buinen, verkocht. Het perceel was vrij van hypotheek. Op 13 mei 1943 passeerde bij notaris Adolf Grutterink de verkoopakte.[52]
Op 24 mei 1948 vond bij notaris Gerrit Grutterink te Borger het rechtsherstel plaats van de aankoop van het perceel C1903 in 1943. De aanwezigen verklaarden tot rechtsherstel te willen overgaan van de verkoop in 1943, waarbij werd opgemerkt dat het perceel veen ten tijde van de verkoop en thans nog 'woeste grond' was. Afgesproken werd dat het perceel in eigendom van Willem Alingh en Annechien Alingh bleef. De Alinghs betaalden voor het perceel C1903 aan Betje Stern een bedrag van f. 324,00, hetgeen Geert Oldenbeuving, te Buinen, als zodanig door partijen benoemde deskundige aan het perceel als waarde toekende.[53]

Vermogensdossier Dalsheim
In het vermogensdossier van Philippus Dalsheim bevinden zich 48 documenten, waaronder de eindbalans die per 1 juli 1951 werd opgemaakt. Hieruit blijkt dat de erfgenamen van Lina Jacoba Dalsheim f. 4.970,79 te verdelen hadden, en als de foutieve optelling in de eindbalans wordt gecorrigeerd, kwam er nog eens f. 100,-- bij. Hierbij moet worden opgemerkt dat de waarde van het onroerend goed, huis en tuin, in de balans op f. 3.500,00 werd geschat.
Bijna vier jaar later vond op 14 april 1955 de verkoping plaats. Lambertus Eising kocht het voor f. 3.500,00.

50 Hyp4 - deel 1929 nummer 24.
51 Hunebedstraat 16 - Hyp4 - deel 1199, nummer 88, Meijeringh - Philip Stern, akte 12-01-1921.
52 Hunebedstraat 16 - C1903 - hyp4 dl 1681 nr. 17. Akte d.d. 31-5-1943.
53 Hyp4, dl 1751, nummer 16 - rechtsherstel Dalsheim - Alingh - 1948. De akte van transport van 31-5-1943, deel 1580 of 1581 nr. 17 is niet gevonden.

De gemeente Borger heeft na de deportatie van de familie Dalsheim de gemeentelijke belastingen, wegenbelasting, f. 1,80 per jaar en de grondbelasting, f. 20,--, per jaar eerst van de oorlogskoper en daarna van bewindvoerster Betje Stern ontvangen. Hierbij mag worden vermeld dat de bewindvoerster de huurinkomsten van de woning kreeg.
Uit het vermogensdossier is op te maken dat Betje Stern voor haar bewindvoering betreffende Philippus Dalsheim een beloning kreeg van ongeveer f. 11,75 per jaar en het NBI mocht jaarlijks een bedrag van f. 23,50 in rekening brengen. Dit was op een geschat vermogen van f. 4.700,-- berekend.
In het vermogensdossier zijn geen nota's van notaris Grutterink te vinden waarop de kosten staan die hij voor zijn werkzaamheden in rekening heeft gebracht. Er zijn wel betalingen aan hem gedaan, twee keer vermeld onder 'inning'.
Met ingang van 29 september 1951 werd de bewindvoering door Betje Stern door het NBI beëindigd.[54]
Daarmee was nog niet alles afgewikkeld. De woning Hunebedstraat 16 moest nog worden verkocht. Dat bleek nog een lange administratieve weg mede doordat vijf van de erfgenamen in het buitenland woonde en van een persoon geen verblijfplaats bekend was. Door de Arrondissementsrechtbank te Assen moesten nog twee beschikkingen worden afgegeven, alvorens de erfenis in 1955 kon worden afgewikkeld.

De oorlogskopers
In 1947 stonden de 65-jarige landbouwer Willem Alingh en de 33-jarige landbouwer Lambertus Eising, voor de Vierde Kamer van het Tribunaal te Assen terecht, omdat zij voordeel behaalden uit door de Duitse bezetter genomen maatregelen door van de ANBO onroerend goed te kopen, toebehorende aan joodse families.[55]
Veertien dagen later werd Willem Alingh te Borger tot een verbeurdverklaring van f 250,-- veroordeeld, terwijl de beschuldigingen tegen Lambertus Eising te Borger vervallen werden verklaard.[56]

Notariaat
Wij hebben van het notariaat in Borger geen inzage gekregen in de afhandeling van de erfenis, de erfrechtverklaring en de kosten die de notarissen voor hun werkzaamheden hebben gedeclareerd.
Het is niet uit te sluiten dat in de toekomst, wanneer deze dossiers openbaar worden, nog andere zaken bekend worden.

54 NA, dossier 2.09.16.03 - 43738, Dalsheim, F., Borger, document 010, 021.
55 PDAC, *01-03-1947.*
56 PDAC, *17-03-1947.*

12. De rol van de gemeente Borger

Het gemeentebestuur van Borger is op geen enkele wijze betrokken geweest bij:
- de verkoop van de woning Hunebedstraat 16 tijdens de Duitse bezetting in 1943 en het rechtsherstel hiervan in 1948;
- de verkoop van landerijen van Philippus Dalsheim, welke hij op 10 mei 1940 in zijn bezit had en welke hij vanaf 1941 op grond van verordening 102/1941 (27 mei 1941) moest verkopen.

Na de deportatie van het gezin Dalsheim-Stern in oktober 1942 werd de woning door het gemeentebestuur vanaf 21 december 1942 tot en met 9 juni 1943 verhuurd. Het gemeentebestuur stelde hiervoor een huurcontract op. Op laatstgenoemde datum kocht één van de twee huurders de woning. De door de gemeente ontvangen huurbedragen zijn vermoedelijk aan de ANBO afgedragen.

Het gemeentebestuur heeft meegewerkt aan verordening no. 6/1941, de registratie van joden. De joodse inwoners van de gemeente Borger hebben hiervoor aan de gemeente leges betaald.

Het gemeentebestuur en de plaatselijke politie hebben opdrachten van de Duitse bezetter ten aanzien van het op transport plaatsen van de familie Dalsheim, de inventarisatie van de roerende goederen in hun woning, de opslag hiervan en het transport van een deel van deze roerende goederen naar de Nederlandsche Volksdienst in Assen voor doorvoer naar Duitsland uitgevoerd. De levensmiddelen uit de woning van Philippus Dalsheim zijn door de burgemeester beschikbaar gesteld aan de plaatselijke afdeling van de Nederlandsche Volksdienst.

De gemeente Borger heeft na de deportatie van de familie Dalsheim de gemeentelijke belastingen, wegenbelasting, f. 1,80 per jaar en de grondbelasting, f. 20,--, per jaar eerst van de oorlogskoper en daarna van bewindvoerster Betje Stern ontvangen. Hierbij moet worden vermeld dat Betje Stern de huurinkomsten van de woning kreeg.

13. Schema erfgenamen

Erfgenamen van Filippus Dalsheim (1894-1943) & Vrouwkje Stern (1892-1942) en Lina J. Dalsheim (1923-1943), volgens hypotheekakte
Ook erfgenamen ?
Volgorde erfgenamen volgens hypotheekakte

	Frouke Dalsheim (1857-1939) & Benjamin Wolf (1863-1942) ki		Berendje Dalsheim (1861-1943) & Nathan Pels (1858-1919) ki	3	**Heijman Dalsheim 1863-1939 & Leah Heilbrunn 1870-1937** ki	4	Abraham Heilbrunn …. - 1949 ki	4	Levi Heilbrunn 1878-1939 ? ki
1	Betje Wolf (1893-1943) & Gerrit Abrahams (1887-1943) ki: zie 1.2	1	Frouke Pels (1887-1942) & Samuël Blok (1882-1942)	1	1 **Filippus Dalsheim (1894-28-02-1943)** & Vrouwkje Stern (1892-15-10-1942) ki: zie 1.	5 1	Oscar Heilbrunn Azn.	5	1 Oskar Heilbrunn Lzn.
2	Esther Wolf (1894-1944) & Marcus H. Heertjes (1887-1944) ki: zie 2.1	2	Filippus Pels (1888-1957) & 2: Carolina Visser	2	Oscar Dalsheim (1895-1942)	5 2	Käthe Heilbrunn	5	2 Max Heilbrunn
3	Joël Wolf (1896-1943) & Roosje L. Niekerk (1906-1942)	3	Simon Pels (1889-1891)	3	Daniël Dalsheim (1896-1942)			5	3 Paul Heilbrunn
4	Berendje Wolf (1897-1943) & Andries Witmond (1893-1943)	4	Herman Pels (1890-1942) & 2: Jacoba Valk (…. - 1934)	4	Amaila Dalsheim (1898-1942) & Jacob Kropveld (1889-1942) ki vermoord: Auschwitz				
5	Filippus Wolf (1899-1944) & Amalia Swaab (1904-1943)	5	N.N. (1891-1891)	5	Esther Dalsheim (1900-1901)				
6	Israël Wolf (1902-1944) & Bertha Sachs (1897-1942)	6	Esther Pels (1892-1943) & Heiman Valk (1891-1942)	6	Max Dalsheim (1903-1942)				
7	Rieka Wolf (1903-1942) & Lodewijk Hildesheim (1895-1943)	7	Rozette Pels (1894-na 1959) & Abraham Krammer (….-na 1959)	7	N. Dalsheim (1910-1910)				
		8	Simon Pels (1896-1943) & Hertha Visser (1906-1945)						
		9	Jacob Pels (1901-1984) & E.C. van de Groenedaal (1905-1981)						

kind van 1:
1.2 Frouke Dals-Abrahams (1917-na 1982)

2.1 Sara Heertjes (ca 1930 - na1965; Israël)

kinderen van 1:
2 1.1 **Lina J. Dalsheim (1923 - 03-09-1943)**

1.2 Jacoba Dalsheim (1924 - 31-12-1942)

1.3 Herman Dalsheim (1927 - 28-02-1943)

1.4 Berthold Dalsheim (1929 - 15-10-1942)

14. Genealogie Dalsheim

Generatie I

I.1- Mathis Dalsheim (1730-1770), gehuwd met Charlotte (Entje)/Chodel/Lyon/ Levi Chodel (1724-1815).
Kind: II.1.

Generatie II

II.1- (Moise) Mozes Mattheus Dalsheim (Dalssem) (1758-1824), gehuwd met Saartje (Sara) Jonas (1761-1840).
Kind: III.1.

Generatie III

III.1- Daniël/Jechiel Mozes Dalsheim (Zuidbroek, 10-06-1795 - Noordbroek, 23-04-1871), (vleeshouwer), op 14-09-1826 te Noordbroek gehuwd met:
Frouwke Philippus Goudsmit (1804-1889).
Kinderen: IV.1 t/m IV.9.

Generatie IV

IV.1. Saartje (Daniel) Dalsheim (27-03-1830 - ?)
op 15-09-1864 te Nieuwe Pekela gehuwd met:
weduwnaar Heiman-Haiman Nochums de Levie (07-08-1818 - ?). Kinderen uit het tweede huwelijk: V.6 t/m V.10. Op 03-10-1850 was hij met Vrouwke de Levie (Farmsum, 30-04-1825 - 24-10-1863) gehuwd.
Kinderen uit dit eerste huwelijk: V.1 t/m V.5.
IV.2- Philippus (Daniël) Dalsheim (Noordbroek, 07-06-1831 - Noordbroek, 08-10-1910) huwt op 03-02-1857 te Nieuwe Pekela met Esther de Levie, (Nieuwe Pekela, 13-11-1821 - Noordbroek 25-05-1892, dochter van Daniel Benjamins de Levie (vleeshouwer) en Berendje Filips).
Kinderen: V.11. t/m V.14.
IV.3- Hendriktje Dalsheim (1832-1833).
IV.4- Mozes (Daniel) Dalsheim (1833-1924) huwde op 23 mei 1859 te Nieuwe Pekela met Hendeltje de Levie.
Kinderen: V.15. t/m V.20.

IV.5- Roosje 'Daniel' Dalsheim (1835-1920) huwde op 21 mei 1864 te Noordbroek met Hartog van der Hak (1822-1904).
Kinderen: V.21. t/m V.28.
IV.6- Frosina Dalsheim (1837-?) huwde op 15-11-1876 te Amsterdam met Isaac Koster.
Tweede huwelijk met Marcus Levie van der Bokke.
IV.7- Johanna Daniels Dalsheim (1839-1909) huwde op 22 mei 1862 te Noordbroek met Nathan 'Jozef' Wolf (1826-1907).
Kinderen: V.29 tot en met V.43.
IV.8- Klaartje Dalsheim (1841-1841).
IV.9- Izaäk (Daniel) Dalsheim (1843-1919) huwde in 1873 met Schoontje David Simons (1846-1916).
Kinderen: V.44 tot en met V.50.

Generatie V

Kinderen uit het (eerste) huwelijk van Heiman-Haiman Nochums de Levie (1818 -?) (IV.1) en Vrouwke de Levie (1825-1863):
V.1- Meijer de Levie (1855-1857).
V.2- Clara de Levie (1856-?).
V.3- Nochum de Levie (1858-?).
V.4- Benjamin de Levie (1861-1861).
V.5- Meijer de Levie (1863-?).
Kinderen uit het (tweede) huwelijk van Heiman-Haiman Nochums de Levie (1818 -?) en Saartje Daniël Dalsheim (1830-?) (IV.1)
V.6- Daniel de Levie (1866-1942).
V.7- Samuel de Levie (1867-1940).
V.8- Frouwke de Levie (1869-1943).
V.9- Rachel de Levie (1870-1943).
V.10- Johanna de Levie (1873-1877).
Kinderen van Philippus (Daniël) Dalsheim (1831-1910) (IV.2) en Esther de Levie(1821-1892):
V.11- Frouke Dalsheim (Meeden, 0-11-1857 - Musselkanaal, 24-05-1935), gehuwd met slager Benjamin Wolf (Onstwedde, 29-07-1863 - Auschwitz, 13-11-1942), zoon van Joël Wolf en Bettje Levie.
Kinderen: VI.1 t/m VI.7.
V.12- Heiman Dalsheim (Nieuwe-Pekela, 07-07-1859 - Nieuwe Pekela, 14-03-1860).
V.13- Berendje Dalsheim (Noordbroek, 28-02-1861 - Sobibor, 26-03-1943) huwde op 13-08-1886 te Noordbroek met Nathan Pels (Delfzijl, 24-12-1858 - Delfzijl, 10-05-1919), zoon van Simon Pels en Frouktje Bierschink. Beroep: 'vleeschhouwer' (1886, 1896, 1914).
Kinderen: VI.8 t/m VI.17.

Links: Berendje Dalsheim (Noordbroek, 28-02-1861 - Sobibor, 26-03-1943).
Rechts: Nathan Pels (Delfzijl, 24-12-1858 - Delfzijl, 10-05-1919)
(Foto's: Joods Monument)

V.14- Heijman Dalsheim, (Nieuwe Pekela, 09-04-1863 - Noordbroek, 25-01-1939), gehuwd met Leah Lina Heilbrunn (Spangenburg, 21-04-1870 - Noordbroek, 23-12-1937), dochter van Oscar Heilbrunn en Amalia Plaut.
Hij was veehandelaar van beroep.
Kinderen: zie VI.18 t/m VI.24.

Kinderen van Mozes (Daniel) Dalsheim (1833-1924) (IV.4) en Hendeltje de Levie:
V.15- Daniel Dalsheim (1860-1937).
V.16- Berendje Dalsheim (1861-?).
V.17- Maurits de Levie (1863-?).
V.18- Daniel Benjamin Dalsheim (1864-1940).
V.19- Izaak Dalsheim (1866-1943).
V.20- Frouwke Dalsheim (1869-1942).

Kinderen van Roosje 'Daniel' Dalsheim (1835-1920) (IV.5) en Hartog van der Hak (1822-1904):
V.21- Saartje van der Hak (1865-1931).
V.22- Daniel van der Hak (1866-1942).
V.23- Hester van der Hak (1866-1943).
V.24- Frouke van der Hak (1868-1942).
V.25- Heimann van der Hak (1869-1943).

V.26- Levie van der Hak (1870-1943).
V.27- Stillborn van der Hak (1872-?).
V.28- Mietje/Mirjam van der Hak (1876-1909).

Kinderen van Johanna Daniels Dalsheim (1839-1909) (IV.7) en Nathan 'Jozef' Wolf (1826-1907):
V.29- Jozef 'Nathan' Wolf (1863-1926).
V.30- Frouwke (Fradche) bath Nathan Wolf (1864-1940).
V.31- Rebekka Wolf (1866-1871).
V.32- Daniel 'Nathan' Wolf (1867-1939).
V.33- Saartje Wolf (1869-1943).
V.34- Jozef Wolf (1870-?).
V.35- Sientje 'Nathan' Wolf (1870-1942).
V.36- Rozina Wolf (1870-?).
V.37- Lea Wolf (1872-1872).
V.38- Rozetta Wolf (1873-± 1873).
V.39- Mozes Wolf (1874-1893).
V.40- Rozette 'Nathan' Wolf (1878-1960).
V.41- Samuel Nathan Wolf (1881-1941).
V.42- Izaak Wolf (1883-1942).
V.43- David Wolf**.**

Kinderen van Izaäk (Daniel) Dalsheim (1843-1919) (IV.9) en Schoontje David Simons (1846-1916):
V.44- Daniël Izaak Dalsheim (1874-1876).
V.45- David Dalsheim (1875-1943).
V.46- Daniël Dalsheim (1878-1943).
V.47- Eva Izaäk Dalsheim (1881-1942).
V.48- Frouwke Dalsheim ((1884-1943).
V.49- Marieke Dalsheim (1887-1942).
V.50- Simon Dalsheim (1892-1893).

Generatie VI

Kinderen van Frouke Dalsheim (1857-1935) en Benjamin Wolf (1863-1942) (V.1):
VI.1- Betje Wolf (Musselkanaal, 04-03-1893 - Sobibor, 04-06-1943), gehuwd met Gerrit Abrahams (Monnickendam, 24-10-1887 - Sobibor, 04-06-1943), visverkoper.
Kinderen: VII.1. en VII.2.
VI.2- Esther Wolf (Musselkanaal, 24-01-1894 - Auschwitz, 08-04-1944), huwt op 18-07-1929 te Amsterdam met Marcus Hartog Heertjes (Amsterdam, 09-07-1887 - Auschwitz, 08-04-1944). Beroep: Pensionhouder.
Kind: VII.3.
VI.3- Joël Wolf (Musselkanaal, 28-02-1896 - Auschwitz, 28-02-1943), gehuwd met Roosje Louise Niekerk (Den Haag, 10-10-1906 - Auschwitz, 29-10-1942). Het echtpaar had geen kinderen.

VI.4- Berendje Wolf (Musselkanaal, 14-09-1897 - Sobibor, 04-06-1943) en Andries Witmond (Monnickendam, 22-03-1893 - Sobibor, 04-06-1943).
Kinderen: VII.4 en VII.5
VI.5- Philippus Wolf (Stadskanaal, 15-12-1899 - Auschwitz, 31-03-1944), gehuwd met Amalia Swaab (Amsterdam, 10-11-1904 - Auschwitz, 03-09-1943). Het echtpaar had geen kinderen.
VI.6- Israël Wolf (Musselkanaal, 02-05-1902 - Midden-Europa, 31-03-1944), gehuwd met Bertha Sachs (Vlagtwedde, 22-04-1897 - Auschwitz, 23-11-1942).
Kind: zie VII.6.
VI.7- Rieka Wolf (Musselkanaal, 19-04-1903 - Ausdchwitz, 19-10-1942), gehuwd met Lodewijk Hildesheim (Groningen, 23-07-1895 - Malapane (Silezië, 31-01-1943). Het echtpaar had geen kinderen.

Kinderen van Berendje Dalsheim (1861-1943) (V.13) en Nathan Pels (1858-1919) (V.3)
VI.8- Frouke Pels (Farmsum, 06-06-1887 - Auschwitz, 05-11-1942), gehuwd met Samuel Blok (Groningen, 30-05-1882 - Auschwitz, 05-11-1942), zoon van Mozes Blok en Jettje de Swaan.
Kinderen, zie VII.7 - VII.9.
VI.9- Philippus Uri Pels (Delfzijl, 25-06-1888 - Delfzijl, 16-09-1957). Beroep: veekoopman.
Eerste huwelijk met Augusta Silversmit (Zilversmit) (Warsingfehn (Leer), 02-05-1883 - Auschwitz 22-10-1943). Tweede huwelijk: Carolina Visser.
Kinderen: zie VII.10-VII.14.

Trouwfoto van Augusta Silversmit (Zilversmit) en Philippus Uri Pels, genomen op 5 mei 1912 te Warsingsfehn. (Uit; Bottema, J., Ze waren onder ons. 300 Jaar joden in Delfzijl, *Delfzijl 1980, blz. 138.)*

VI.10- Simon Pels (Delfzijl, 23-10-1889 - Delfzijl, 11-07-1891)
VI.11- Herman Pels (Delfzijl, 21-11-1890 (of 28-11) - Auschwitz, 16-10-1942). Beroep: vleeschhouwer (1918).
Zijn eerste huwelijk was met Cornelia Gans die op 28 januari 1919 in Delfzijl is overleden. Daarna is hij op 4 mei 1921 met Jacoba (Yochebet) Valk getrouwd in Delfzijl, waar zij op 18 januari 1934 is overleden.
Betje en Jacob Pels waren kinderen uit zijn tweede huwelijk. Betje werkte als leerling-verpleegkundige in het Apeldoornse Bos en Jacob woonde bij zijn vader in Oostende. Beide kinderen zijn ook in Auschwitz vermoord.
Zijn derde huwelijk was met Siena Joosten (Hoogezand, 26-05-1898 - Auschwitz, 06-10-1942) met wie hij in 1939 naar Oostende is verhuisd.
VI.12- Doodgeboren zoon Pels (Delfzijl, 02-12-1891 - Delfzijl, 02-12-1891).
VI.13- Esther Pels (Delfzijl, 07-11-1892 - Auschwitz, 22-10-1943), gehuwd met Heiman Valk (Wildervank, 12-09-1891 - Auschwitz, 29-10-1942). Beroep: pluimveehandelaar. In april 1942 woonde dit gezin op adres Eerste Middellandstraat 40a, Rotterdam.[1]
Kinderen zie VII.15-VII.20.
VI.14- Rozette Pels (Delfzijl, 19-02-1894 - na 1959), gehuwd met Abraham Krammer (? - na 1959). Beroep: zakkenhandelaar.
Het echtpaar Krammer-Pels vierde op 21 november 1959 in Naarden dat zij 40 jaar waren getrouwd.[2] Voor 1940 woonden zij in Leeuwarden.
VI.15- Simon Pels (Farmsum, 11-08-1896 (of 13-08) - Auschwitz, 31-01-1943). Hij was via Mechelen gedeporteerd. Hij was met Hertha Visser (Geesen, 09-10-1906 - Auschwitz, 1945) gehuwd.
Kind: zie VII.21.
VI.16- Jetje Pels (12-10-1897 - Auschwitz, 23-11-1942), gehuwd met Nathan West (Wildervank, 25-05-1894 - Midden-Europa, 31-03-1944).
VI.17- Jacob Pels (Farmsum, 12-02-1901 - Oostende, 03-03-1984). Hij was op 18-12-1929 te Rotterdam gehuwd met Elizabeth Catharina van de Groenedaal (Rotterdam, 16-12-1905 - Oostende, 10-08-1981), dochter van Fransiscus van de Groenedaal en Anna Weemering. Zij was van Jacob Melhado gescheiden.
Zijn beroepen waren zakkenhandelaar en koopman in vis. In 1935 verhuisde het gezin Jacob Pels en Elizabeth Catharina van de Groenedaal naar Antwerpen.[3]
Kind: zie VII.22.

1 *Hage, drs. R.C. en mr. J.H. de Vey Mestdagh e.a.,* De Joodse Gemeenschap van Veendam-Wildervank, Muntendam en Meeden*, Groningen 1985.*
2 Nieuw Israeliëtisch weekblad, *06-11-1959.*
3 *Rotterdam Stadsarchief (bevolkingsregisters).*

Kinderen van Heiman Dalsheim (1863-1939) (V.14) en Leah Lina Heilbrunn (1870-1937):
VI.18- Philippus Dalsheim (Noordbroek, 25-7-1894 - Auschwitz, 28-02-1943) op 16-05-1922 te Borger gehuwd met Froukje Stern (Leiden, 16-11-1892 - Auschwitz, 15-10-1942). Zie ook genealogie Stern.
Kinderen: zie VII.23-VII.26.
VI.19- Oscar Dalsheim (Noordbroek, 04-08-1895 - Auschwitz, 25-07-1942). Hij was ongehuwd.
VI.20- Daniel Dalsheim (Noordbroek, 22-10-1896 - Auschwitz, 01-08-1942). Hij was ongehuwd.
VI.21- Amalia Dalsheim (Noordbroek, 09-04-1898 - Auschwitz, 22-10-1942), gehuwd te Noordbroek op 17-12-1931 met manufacturier Jakob Kropveld (Emmen, 02-10-1889 - Auschwitz, 22-10-1942), zoon van Abraham Kropveld en Betje Stern.
Kinderen: zie VII.27-VII.28.
VI.22- Ester Dalsheim (Noordbroek, 21-10-1900 - Noordbroek, 19 -08-1901).
VI.23- Max Dalsheim (Noordbroek,16-08-1903 - Auschwitz, 30-09-1942).
VI.24- Doodgeboren zoon Dalsheim (Noordbroek, 23-01-1910 - Noordbroek, 23-01-1910).

Generatie VII

Kinderen van Betje Wolf (1893-1943) (VI.1) en Gerrit Abrahams (1887-1943):
VII.1- Judith Roosnek-Abrahams (Monnickendam, 19-07-1914 - Auschwitz, 26-02-1943). Gehuwd met: Samuel Roosnek (Amsterdam, 07-07-1910 - Auschwitz, 26-02-1943). Beroep: Magazijnbediende.
Kind: VIII.1.

VII.2- Frouke Dal-Abrahams (geboorteplaats onbekend, 2 april 1917 - na 1982)

> *Froukje Dal-Abrahams is geboren en getogen in Monnickendam, waar haar familie deel uitmaakte van de kleine joodse gemeenschap. Na de Tweede Wereldoorlog, waarin zij haar gehele familie kwijtraakte, vertrok zij met haar gezin naar Indonesië, waar vandaan zij in 1958 terugkeerde. Toen het voormalig ouderlijk huis voor bewoning vrijkwam in 1976, keerde het echtpaar Dal-Abrahams terug naar Monnickendam.*
> *(Uit:* Nieuw Israeliëtisch weekblad, *01-10-1982)*

Kind van Esther Wolf (1894-1944) (VI.2) en Marcus Hartog Heertjes (1887-1944)
VII.3- Sara Heertjes (geboorteplaats onbekend, datum onbekend (vermoedelijk Amsterdam, ca. 1930 - plaats van overlijden onbekend, datum onbekend; Israël, na 1965).

De choepa van Saartje Heertjes en Jehuda Dworkas vond plaats op 13-02-1951 te Massoeoth Jitsgak (Tel-Aviv, Postbus 2788). In: Nieuw Israeliëtisch weekblad, *02-02-1951.*
Op 21 juli 1965 overleed Jehuda Dworkis door een noodlottig ongeval. Uit aller naam Sara Dworkis-Heertjes. Massuyoth Yizhak. In: Nieuw Israeliëtisch weekblad, *30-07-1965.*

Kinderen van Berendje Wolf (1897-1943) (VI.4) en Andries Witmond (1893-1943):
VII.4- Philip Benjamin Witmond (Monnickendam, 07-07-1924 - Sobibor, 04-06-1943).
VII.5- Benjamin Philip Witmond (Monnickendam, 03-09-1928 - Sobibor, 04-06-1943).

Kind van Israël Wolf (1902-1944) (VI.6) en Bertha Sachs (1897-1942).
VII.6- Frouke Emma Wolf (Onstwedde, 29-01-1932 - Auschwitz, 23-01-1942).

Kinderen van Frouke Pels (1887-1942) (VI.8) en Samuel Blok (1882-1942):
VII.7- Mozes Blok (Groningen, 15-10-1908 - Brighton, maart 1986). Gehuwd met: Silvia Swirski (Kirsanow (Litouwen), 1908).
VII.8- Betje Pels-Blok (Groningen, 14-10-1909 - Auschwitz, 21-09-1942). Beroep: Kantoorbediende. Gehuwd met: Andries Pels (Delfzijl, 23-06-1909 - Wissenkerke, 03-09-1975).
VII.9- Nathan Blok (Groningen, 28-11-1913 - Extern kommando Oranienburg, 08-10-1942). Beroep: koopman.

Nathan Blok zou getrouwd zijn geweest met Elisa Judelewsky, geboren op 21 juli 1912 in Antwerpen. Elisa zat ondergedoken aan de Nijmeegsebaan bij Nijmegen (Heilig Landstichting). Mogelijk heeft Elisa de oorlog overleefd.[4]

Kinderen van Philippus Uri Pels (1888-1957) (VI.9) en Augusta Silversmit (1883-1943):
VII.10- Bettie Pels (Delfzijl, 15-03-1913 - Auschwitz, 11-12-1942). Op 08-09-1933 te Delfzijl gehuwd met slager Levie van Dam (Leens, 30-06-1910 - Auschwitz, 30-09-1942), zoon van Victor van Dam en Rozette van Hessen.
Kinderen: VIII.2 en VIII.3.
VII.11- Moritz Pels (Delfzijl, 19-03-1914 - Midden-Europa, 09-05-1945). Hij was ongehuwd.
VII.12- Flora Pels (Warsingfehn, 1916 - na 1981). Op 31-10-1940 te Groningen gehuwd met bakker Tjapko Niehof (Termunten, ca. 1922 - Weiwerd, 03-04-1981), zoon van Renzo Niehof en Jantina Willem Visscher.
Het echtpaar Niehof stond naast C. Pels-Visser als enige bij de overlijdensadvertentie van Philippus Pels vermeld.
Het echtpaar had kinderen.

4 *www.oorloginnijmegen.nl De onderduik, joden die van elders in Nijmegen onderdoken, blz. 6. Van een of meer mensen in dit gezin hebben wij niet kunnen vaststellen of zij de oorlog al dan niet overleefd hebben. Hun naam is niet teruggevonden op lijsten van overlevenden, maar wij hebben hen ook niet met zekerheid kunnen terugvinden in In Memoriam. Zij zijn in het monument als 'overlevend' aangeduid en hun naam is niet vermeld.*

Vanaf links: Moritz Pels (Delfzijl, 19-03-1914 - Midden-Europa, 09-05-1945) (VII.11), Bettie Pels (Delfzijl, 15-03-1913 - Auschwitz, 11-12-1942) (VII.10) en Nathan Pels (Weiwerd, 15-03-1918 - Polen, 31-03-1944) (VII.13). Uit: Bottema, Ze waren, *blz. 138).*

VII.13- Nathan Pels (Weiwerd, 15-03-1918 - Polen, 31-03-1944).
VII.14- Froukje Pels (Weiwerd, 31-08-1921 - na 1945)
Op 02-06-1942 te Slochteren gehuwd met koopman Levi Simon Bollegraaf (Siddeburen, 10-05-1915 - Auschwitz, 30-09-1942), zoon van Barend Bollegraaf en Carolina Potsdammer.

Het echtpaar woonde in Schildwolde, gemeente Slochteren. Ze hadden geen kinderen. De echtgenote zat in haar woonplaats ondergedoken, maar moest wegens gevaar van ontdekking van dat adres vertrekken. Bij vertrek liet zij een koffer achter met daarin onder meer een aantal sieraden. Na een inval is die koffer verdwenen. De echtgenote heeft de oorlog overleefd. De onderduikgevers hebben na de oorlog geen verklaring willen afleggen, omdat zij zich niets konden herinneren. In het archief van de Stichting Sieraden-Comité ligt onder meer correspondentie, een onder ede afgelegde verklaring en een lijst van de geroofde sieraden.[5] *Na de oorlog is zij met Kornelis Jansema getrouwd.*

Kinderen van Esther Pels (1892-1943) (VI.13) en Heiman Valk (1891-1942):
VII.15- Jonas Valk (Delfzijl, 14-02-1915 - Polen, 31-03-1944). Beroep: pluimveehandelaar.
VII.16- Bertha Querido-Valk (Wildervank, 02-08-1916 - Auschwitz, 22-10-1943). Haar echtgenoot, Jacob Querido, overleeft de oorlog.
VII.17- Nathan Valk (Wildervank, 06-08-1917 - Auschwitz, 30-09-1942). Beroep: pluimveehandelaar. Gehuwd met: Jansje Valk-de Vries (Rotterdam, 22-06-1921 - Auschwitz, 30-09-1942).

5 *NIOD, Archief Stichting Sieraden-Comité, doos HF 8, dossier 110.*

VII.18- Frouwkje Valk (Wildervank, 03-10-1919 - Auschwitz, 30-09-1942).
VII.19- Geertruida Valk (Wildervank, 03-02-1921 - Auschwitz, 30-09-1942).
VII.20- Roza Valk (Wildervank, 07-05-1922 - Auschwitz, 30-09-1942).
Nathan Valk (VII,17) en zijn vrouw Jansje Valk-de Vries en zijn zusjes Frouwkje Valk (1919), Geertruida (1921 en Roza Valk (1922) werden op dezelfde dag opgepakt en kwamen op 31-07-1942 aan in kamp Westerbork. Gezamenlijk gingen ze op 03-08-1942 op transport naar Duitsland.[6]

Kind van Simon Pels (1896-1943) (VI.15) en Hertha Visser (1906-1945):
VII.21-Sonja Francisca Pels (Emden, 10-12-1927 - Auschwitz, 28-09-1942).
Het echtpaar woonde in Oostende.

Kind van Jacob Pels (1901-1984) en Elizabeth Catharina van de Groenedaal (1905-1981):
VII.22- Nico Pels.

Kinderen van Philippus Dalsheim (1894-1943) en Froukje Stern (1892-1942):
VII.23- Lina Jacoba Dalsheim (Borger, 16-05-1923 - Auschwitz, 03-09-1943).
VII.24- Jacoba Dalsheim (Borger, 26-09-1924 - Auschwitz, 31-12-1942).
VII.25- Herman Dalsheim (Borger, 16-04-1927 - Auschwitz, 28-02-1943).
VII.26- Berthold Dalsheim (Borger, 12-02-1929 - Auschwitz, 15-10-1942).

Kinderen van Amalia Dalsheim (1898-1942) en Jakob Kropveld (1889-1942):
VII.27- Betsie Liena Kropveld (Groningen, 31-08-1932 - Auschwitz, 22-10-1942).
VII.28- Evalientje Kropveld (Emmen, 25-01-1938 - Auschwitz, 22-10-1942).

Generatie VIII

Kind van Judith Roosnek-Abrahams (1914-1943) en Samuel Roosnek (1910-1943)
VIII.1- Hans Roosnek (Rotterdam, 11-04-1938 - Auschwitz, 26-02-1943).

Kinderen van Bettie Pels (1913-1942) (VII.10) en Levie van Dam (1910-1942):
VIII.2- Victor van Dam (Groningen, 27-06-1934 - Auschwitz, 11-12-1942);
VIII.3- Augüsta Roza van Dam (Hoogkerk, 24-07-1940 - Auschwitz, 11-12-1942).

6 *Zie Joods Monument, nfo: aaldrik2001@yahoo.com.*

15. Genealogie Heilbrunn

Generatie I

I.1- Oscar Asser Heilbrunn (Spangenberg (Eder, Kassel), 29-03-1839 - Spangenberg, 11-05-1892)
op 14-10-1866 te Spangenberg gehuwd met:
Amalia Plaut (Spangenberg, 01-04-1843 - Spangenberg, 21-09-1917).
Kinderen: II.1 t/m II.3.

Generatie II

II.1- Abraham Heilbrunn (1874 - Haïfa, 08-02-1949), gehuwd met Lina Spangenthal (Spangenberg, Hessen, 11-11-1876 - Haifa, 1968), dochter van Meier Josef Spangenthal (Spangenberg (Hessen), 1842 - 1886) en Friederike Meierfeld Meyerfeld (Ziegenhain (Schwalmstadt, Hessen) 1849 - 1924).[1]
Abraham vluchtte in 1937 naar Palestina. Hij beschikte niet bij testament over zijn nalatenschap en liet tot zijn enige erfgenamen krachtens Israëlisch recht na zijn genoemde echtgenote Lina Spangenthal voor een ¼ deel zijner nalatenschap en zijn beide genoemde kinderen Oscar (ook genaamd Asher) Heilbrunn Azn. en Käthe Heilbrunn, ieder voor 3/8 deel zijner nalatenschap.
Kinderen: zie III.1 en III.2.

II.2- Leah Heilbrunn (Spangenburg, 12-04-1870 - Noordbroek, 23-12-1937). Zie genealogie Dalsheim (V.4).
Kinderen: zie genealogie Dalsheim VI.18.

II.3- Levi Heilbrunn (Spangenberg/Melsungen, 13-12-1878 - Kassel 03-08-1939), gehuwd met Sarah Neuhaus. Hij woonde in Kassel.
Kinderen: zie III.3, III.4 en III.5.

Generatie III

III.1- Käthe Heilbrunn (1904 - overleeft de oorlog), zonder beroep en Georges Wolf, ingenieur, echtelieden, beiden wonende te Tarbes, Frankrijk, 17 Avenue Maréchal Joffre, '*de vrouw voor zich en de man tot bijstand van zijn genoemde echtgenote bij het geven van de last en zo nodig voor zich.'*
Käthe Heilbrunn vluchtte in 1938 naar Zwitserland.

1 *https://www.ancestry.com.au/genealogy/records/lina-spangenthal-24-m1h7n2*

III.2- Oscar (ook genaamd Asher) Heilbrunn Azn. (1907-1979), drukker, wonende te Nadregoth, Nusha B 1, Hadar Wadi Salib, Israël, v*oor zich en als curator over Lina Spangenthal, zonder beroep, wonende aldaar, weduwe van Abraham Heilbrunn, als zodanig benoemd en beëdigd door het Districts-Gerechtshof te Haïfa op 29-11-1951.*
Oscar vluchtte in 1937 naar Palestina.

III.3- Oskar Heilbrunn Lzn., voor 1/6, manufacturier, wonende te Canterbury, New South Wales, Australië, 60 Church Street.

III.4- Max Heilbrunn, voor 1/6, koopman, wonende te Brooklyn, New-York, U.S.A., 2184 Dean Street.

III.5- Paul Heilbrunn, voor 1/6.
Aangezien het bestaan van Paul Heilbrunn, hierboven genoemd, onzeker is, is door de Arrondissementsrechtbank te Assen bij beschikking van 4 oktober 1954 aan Oskar Heilbrunn Lzn. en Max Heilbrunn machtiging verleend om het aandeel van genoemde Paul Heilbrunn in de nalatenschap van deze erflaatster in bezit te nemen, weshalve zij thans voor ¼ deel daarin gerechtigd zijn.